

«Норуот
күүһэ —
көмүөл
күүһэ!»

ЭНГСИЭЛИ

2017 сыл
Ыам ыйын
5 күнэ
Бээтинсэ
№ 42 (10594)

12+

1935 сыл алтынны 5
күнүгэр төрүттэммитэ

Нам улууһун хаһыата

1996, 2005, 2009 сылларга
«Сыл бастыг хаһыата»

УЛУУ КЫАЙЫ КҮНҮНЭН!

ЫТЫКТАБЫЛЛААХ ВETERАННАР! УЛУУСПУТ ДЬОНО-СЭРГЭТЭ!

Эһигини Улуу Кыайы 72 сылынан улуус дьаһалтатын, депутаттарын сэбиэтин, ветераннар сэбиэттэрин ааттарыттан итиитик-истинник эвэрдэлиирбитин көнүллээн! Сыл-хонук аастабын аайы ыам ыйын Өрөгөй кыайылаах күннэрэ тэйн иһэллэр, ол эрэн, кырыктаах кыргыһыга норуот хорсун быһыта үйэлэргэ умнуллубат. Билигин уоттаах сэриигэ сылдыбыт ветераннар олохтон туораан иһэллэр, тыылга Кыайыны уһансыбыт аҕа көлүөнэ дьоммут аһыаатылар.

Кинилэр үйэлэргэ умнуллубат хорсун-хоодуот олохторо билигин үлэ үөһүгэр сылдыар дьонно, үүнэр көлүөнэ үтүө холобур буолуохтара. Биһиги улууспутугар «Мөңгө Таас» тохсус кинигэтэ оҥоһуллар, манна сэрии хонуутугар олохторун уурбут, эргиллэн кэлэн эйэлээх олоҕу тэрийсипит буйуннар, тыыл тыһыс сылларыгар Кыайыны уһансыбыт Ытык дьоммут бириддиһэн ааттара ыйыллан, үйэлэргэ умнуллубат кэрэстэбил буолаллар.

Биһиги Улуу Кыайыны түстээбит Ытык кырдыаҕастарбытын чистиирбит дьон, күннэтэ үлэбитигэр, олохпутугар ситиһиллэрдээх, сайдыылаах олохо тардыһылаах буоларбытын ааттыбыт. Сылтан сыл көлүөнэлэр ситимнэрэ быстыбакка, үтүө үгэстэр салданан барыахтаахтар, ыччаттарбытын үтүөбү-кэрэбэ уһуйан, мөкү дьаллыктартан тэйтэн иитэн таһаардахпытна — бу буолуоҕа биһиги Кыайыга кылааппыт! Бука барыгытыгар чэгиэн доруобуйаны, байылыат олоҕу, үлэбэ уонна үөрэххэ ситиһиллэри баҕарабыт!

**Александр АТЛАСОВ, «Нам улууһа» МТ баһылыга,
Иван ПОПОВ, улуус мунһабын председателэ,
Софья КОБЯКОВА, улуус ветераннарын сэбиэтин председателэ**

УЛУУ КЫАЙЫ БЫРААҤЫННЫГЫН ПРОГРАММАТА

- 09ч.30м. - Военизированной колонналар мустуулар — Ленин уул., Нам 1 №-дээх оскуолатын утары
- 10ч.00м. - Ржевкэ сэрии хонуутугар охтубут буйуттарын пааматынныгар сибэккини ууруу
- 10ч.30м. - Военизированной колонналар бырааһынныктаабы хаамыылара
- 11ч.00м. - Кыайы скверигэр үөрүүлээх митинг
- 12ч.00м. - «Туймаада» государственнай-вокальнай ансамбль бырааһынныктаабы кэнсиэрэ — Дордоһуу болуоссата
- 14ч.00м. - «Государственные дети» уус-уран киинэни, «Нам улууһа сэрии сылларыгар», «Ржев уонна Нам быстыбат ситимнэрэ» документальнай киинэлэри көрдөрүү — «Сардаҥа» к/т, кирири босхо
- 14ч.00м. - Нам улууһун чэпчэки атлетикаҕа (эстафета уонна кросс) чемпионата — КСК стадиона
- 15ч.00м. - «Иэһии» ветераннар кулууптарын бырааһынныктаабы кэнсиэрэ — А.Ф. Шестаков аатынан сынналан киинэ
- 10ч.00м. - 17ч.00м. - Кыайы күнүгэр аналлаах быстыпка — П.И. Сивцев аатынан Намнаабы история уонна этнография музейа

Ытыктабыллаах олохтоохтор уонна ыалдыттар! Улуу Кыайы күнүгэр аналлаах тэрэһиннэргэ актыбынай кытыгыны ыларгытыгар ынырабыт!

Тэрийэр хамыһыа

РОДИНА-МАТЬ ЗОВЕТ!

ЫТЫК-МААНЫ ВETERАННАРБЫТ! КҮНДҮ БИИР ДОЙДУЛААХТАРБЫТ!

Барыгытын Улуу Кыайы күнүнэн итиитик-истинник эвэрдэлиирбит уонна ыстаал доруобуйаны, үтүөбү-кэрэбэ дьулууру, үөрэххэ, үлэбэ ситиһиллэри, дьолу-соргуну баҕарабыт!

Аһыйах сылынан Улуу Кыайы 75 сылын бэлиэтиэхпит, хомойуох иһин, олох сокуонунан ити кэрэ-бэлиэ даатаҕа уоттаах сэриигэ сылдыбыт буйуттартан уонна тыыл ветераннарыттан үгүс кырдыаҕастарбыт тийиэхтэрэ суоҕа. Норуот хорсун быһытын тыһынаах туоһулар баалларына, кинилэр ааспыт олохторун туһунан кэпсээннэрин сурукка тиһэн, кинигэ оҥорон хаалларыахпытна наада, маньык кэскиллээх үлэбэ ыччаттарбытын сыһардахпытна сатанар.

Сахалар сэрии сылларыгар бэргэн ытааччыларынан, тулуурдаахтарынан уонна толоруаҕастарынан аатыраллара-сурабыраллара, ол барыта көмүс букубаларынан историяҕа тиһилибитэ. Эйэлээх да олоххо хорсун-хоодуот быһыыга мэлдьи миэстэ баар, ол күннэтэ үлэбэ-үөрэххэ ситиһиллэрибитинэн, үтүөбү-кэрэбэ талаһарбытынан дакаастанар. Саамай сүрүнэ — өбүгэлэрбит урут да, хойут да кыра-улахан кыайылары түмсүүлээх буолан ситиһэллэрин умнубакка, бистахха, солуута суохха күөнтэспэккэ, уопай интэриэс туһугар биер тылы буларбытыгар уонна сомоболоһорбутугар буолар. Бу үтүө үгэни ыччаттарбыт салгыны өрө туталларыгар улахан кыһамныбытын ууруоһун!

Биһиги күүспүт — сомоболоһууга!
**Алексей ЕРЕМЕЕВ, Николай РУМЯНЦЕВ,
Алина ВИНУКUROVA, Петр ЮМШАНОВ,
Ил Түмэн депутаттара**

Ыам ыйын 1 күнэ — Саас, Эйэ, Үлэ, Сомоболоһуу бырааһынныгы

БИҤИГИ КҮҮСПҮТ — СОМОБОЛОҤУУГА!

Пиэрибэй Маай — бу үлэһэн итиллээччилэр сомоболоһууларын, биер санааланыларын биллэрин уулуссаларга, болуоссаттарга тахсар күннэрэ. Маай бырааһынныгыга — Россия норуоттарыгар үөрүүлээх, күүтүүлээх бырааһынныктартан биридэстэрэ. Үтүө үгэни салбаан, сыл ахсын тыһынчанан киһи араастык кыиэргэтиллибит колонналарга түмсөн, былаахтардаах, плакаттардаах уулуссаларынан халҕаһы хаамсаллар.

Бу бэлиэ күн 1886 сыллаахха Эмиэрике Чикаготыгар буолбут хаан тох-

туулаах түбэлтэни кытта сибээстээх. Бу күн үлэһит норуот батталы, күн ахсын 15-тии чаас үлэһиттэрин утаран, 8 чаастаах үлэни модьуйан бастаанна тэрийбиттэрэ, мустан уулуссаҕа тахсыбыттара. Тойоттор дьон сомоболоһууларыттан, турунууларыттан чаһыйан, үлэ чааһын аһыс чаас оҥорго күһэллэбиттэрэ. Биһиги ыраахтааһылаах Россиябытыгар бу күн аан бастаан 1890 сылга бэлиэтэммитэ. Итинтэн ыла бу күн «Үлэһэн итиллээччилэр аан дойдутаабы күннэрэ» диэн сыл ахсын бэлиэтэнэр.

Быйыл Маай, Үлэ, Эйэ, Сомоболоһуу бырааһынныгы РФ куораттарыгар, Сахабыт сири улуустарыгар, биһиги Наммытыгар өрө көтөүллүүлээхтик, түмсүүлээхтик, ыйыргичи бэлиэтэннэ. Улууспут киинин тэрилтэлэрин үлэһиттэрэ, оскуолалар үөрэнээччилэрэ 18 колоннанынан Ленин, Ойуунускай уулуссаларынан ыйыргичдээх музыка доһуһуолунан Улуу убайбыт И.Е. Винокуров пааматынныгына таһынан параадтан хаамтылар. Диктордар тохтоло суох мустубут, параадтыр дьону өрө күүрүүлээхтик, сэргэхтик

эвэрдэлээн, уруйдаан-айхаллаан сангарар, тэрилтэлэр үлэһитин-хамнастарын, ситиһиллэрин, бастыг дьоннорун сырдатар саналара ыраахтан дуурайан иһиллэ турда.

Үтүө күнү бэлиэтии кэлбит биер дойдутаахтарынан В.И. Ленин, Дордоһуу болуоссатыгар улууспут баһылыга А.П. Атласов, Ленскэй нэһилиэк баһылыга А.Г. Новгородов, нэһилиэк депутаттарын сэбиэтин председателэ А.В. Кириллин, үөрэх үлэһиттэрин профсоюзун председателэ А.Г. Шарапов үрдүк трибунааттан истинник эвэрдэлээтилэр.

Салайааччыларбыт М.К. Аммосов төрөөбүтэ 120 сылын бэлиэтиир үбүлүөйдээх сылдытыгар норуот хаһаайыстыбатын бары салааларыгар түмсүүлээх, таһаарылаах үлэни, үлэбэ, үөрэххэ үгүс ситиһиллэри, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, байылыат, дьонун олоҕу, дьолу-соргуну баҕардылар.

Үөрүүлээх миитин кэнниттэн улууспут уус-уран самодетельноһун кытыылаахтарга, чабылхай талааннаахтарбыт, бар дьоннорун бэртээхэй кэнсиэри көрдөрөн эвэрдэлээтилэр, предпринимателлэр астаабыт араас амтаннаах астарынан күндүлээтилэр.

И. ИВАНОВ

Ийэ дойду көмүскэлигэр

Бу күннэргэ батсаапка Нам уллуун Арбын нэһилиэгиттэн төрүттээх Марк Колесов Кыһыл болуоссакка ытыллар Кыайыны парадьгар кыттабыа дьэ иһитиннэрий кэлбитэ. Сонун ис дьинин билээри, арбыннар кытта билсэн кэпсэпитим түмүгэр, манньк буолла.

Марк Робертвич Колесов Рязань куоракка генерал В.Ф. Маргелов аатынан үрдүкү воздушнай-десантнай Краснознаменнай байыаннай училище иккис кууруһун устудьуона эбит. Оскуоланы икки сыллаабыта төрөөбүт Арбыныгар бүтэрбит. Биригэ төрөөбүт үһүөлөр, кини дьэи кэргэн кыра оҕото.

КЫАЙЫ ПАРАДЫГАР – АРБЫН ЫЧЧАТА

Ийэтэ Марта Егоровна Колесова иһитиннэрбитинэн, Марк оҕо эрдэбиттэн байыаннай буолуон баҕарар эбит. Онуоха чөл турук, чиргэл эт-хаан кырата суох оруоллаабын өйдөөн, спорт бары көрүгүнүнэн дьаныардаахтык дьарыктаммыт. Бэл, оскуолатыгар сүүрэн барар эбит. Спорка ситиһилэрин үгүс грамоталар, мэтээллэр туоһулулар. Онуо кылаастан Намнааҕы военкоматы кытта ыкса сибээстэһэн байыаннай үөрэвэр бэлэмнэнэн саҕалаабыт. Маны тэнэ үөрэвэр эмиз кырата суох болдомтону ууар эбит. Араас предметнэй олимпиадаларга кыттан бастын үөрээнэччилэр ахсааннарыгар аабыллан, оскуоланын үчүгэйдик бүтэрбит. Оскуоланын бүтэрээт да, баҕалаах үөрэвэр туттарсан кирибит. Үрдүкү воздушнай-десантнай Краснознаменнай байыаннай

бинэ суох буолбута. Онон миэхэ, соҕотох ийэбэ, убайдарын холобурдарыгар итиллибитэ. Улахан убайа ОДКХ үлэһитэ, орто убайа полиция сотруднига. Батсаапка уолум туһунан иһитиннэри кэлбитигэр олус соһуйбутум. Бүтүн республика үрдүнэн тардаммыт. Ону туох диэхпиний?! Уолум Кыайыны парадьгар кыттар буолбуттун үөрэбин эрэ буоллаҕа дии. Онон бастынтан бастыннар талыллан хаамалара буолуо. Кинилэр истэригэр мин уолум баарыттан кини тутта саныбын, – дьэи ийэтэ Марта Егоровна санаатын үллэһинэ.

Бэлиэтээн эттэххэ, генерал В.Ф. Маргелов аатынан үрдүкү воздушнай-десантнай Краснознаменнай байыаннай училище 1918 сыллаахха тэриллибит. Икки төгүл Суворов уордьанынан наҕараадалаабыт. Бу бүтүн дойдун үрдүнэн бастыннар аабыл-

училищебэ быйыл иккис сылын үөрэнэ сылдьар. Сылга биридэ бэриллэр уопускаата атырдыах ыйыгар түбэһэр. Былырын кэлан дойдутугар дуоһуя сынньанан барбыт.

«Уолум этэнгэ, дьонунук үөрэнэ сылдьарыттан олус үөрэбин. Ол эрэри ыраах сылдьарыттан долгуларым ханна барыай?! Дьинэ, байыаннай үөрэххэ барарын угарсыбытым. Бэйэбиттэн чугас сылдьан, Дьоккуускайга үөрэниэн баҕарбытым да, туруулаһан, дьаныһан туран барбыта. Сибээһин быспат. Кэммиттэн кэмигэр телефонунан кэпсэтэ олоробут. Кини быһытынан олус самэй. Кэпсэнэ, киһиргэнэ сылдьыбат майгылаах. Күүстээх, кытаанах санаалаах. Аҕата суох улааппыта. Кэргэним Марк олох кыра эрдэ-

лар байыаннай үөрэх кыһата. Үөрэх болдьоно — бизс сыл. Курсаннар 17 байыаннай, 4 граждандскай кафедраларга үөрэнэллэр.

Дьэ, онон Марк Колесов быйыл ям ыйын 9 күнүгэр дойду тэбэр сүрүвэр, Кыһыл болуоссакка, Ийэ дойду көмүскэлигэр бэлэмнэн дакаастаан Кыайыны парадьгар кыттабыа. Ону кытта тэнгэ Россия сэбилэниилээх модун күүһүн, кыабын салла, сонургуу көрүөхпүт. Кыайыны парадьгар кыттыы — улахан чизс уонна хайҕал. Бу кытыыкыры Арбын нэһилиэгин истэригэр, бүтүн уллууска даҕаны дьонун ситиһии, кизн туттуу, оскуола оҕолоругар, ыччакка үтүө холобур. Марк курдук дьулуурдаах, күүстээх санаалаах, патриот ыччат элбээтин!

Лена НОГОВИЦЫНА

Улуу Кыайыны күнүн көрсө, Бүтүн Россиятааҕы өлбөт үйэлээх «Бессмертный полк» акцияга кыттарга анаан, СР үрдүнэн «Мин докумуоннарым» киин офистара сэрии бэтэрээннэрин хаартыскаларын босхо бэчээттээн биэрдилэр.

«Мин докумуоннарым» киин Намнааҕы офийыгар (директор С.М. Дьяконов) аҕыйах күн иһигэр 40-тан тахса киһи кэлэн Аҕа дойду Улуу сэриитигэр кытыбыт аҕаларын, эһэлэрин, хос эһэлэрин хаартыскатын бэчээттэттилэр. Хаартыскалар А4 иэһнэ тутта таһааран биэрдилэр. Онон олохтоохтор үөрүүлэрэ мунура суох буолла.

Бу көрөр хаартыскабытыгар уллуустааҕы оҕо искусствотын оскуолатын Хамаҕатта филиалын преподавателэ Надежда Иннокентьевна Татаринова аҕатын сырдык мөссүөнүн бэчээттэтэн турар. Аҕата, Татаринов Иннокентий Афанасьевич, Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттыылааҕа. Сэриигэ 1944 сыллаахха кулун тутар 16 күнүгэр ынгырыллыбыт. 1945 сыллаахха Дьопшун сэриитигэр Забайкальскай фронт 36-с армиятын 201-с дивизиятын, 649-с стрелковой полкатын састаабыгар кирисэн автоматчыгынан сылдьыбыт. Сэрииттэн 1950 сыллаахха эргиллибит. Кэ-

Тыыл дьэи тыйыс тыл

Ол саҕана үлэни кыайар эдэр дьон бары фронтга барбытара. Онон уоттаах сэрии, суг-кураан оҕо аймах үрдүнэн кэлэн ааспыта. Тулайыах хаалыыны, ачыктыаһыны, тонууну-хатыыны, таҕас-сап тийбэттин кыһалҕатын, үлэ ыараханын барытын билбиттэрэ. Манньк ыарахан кэмгэ кыра саастаах оскуола оҕолоро колхозка эбии күүс-көмө буолан абырыллары.

Ол туһунан Тихонова Анна Михайловна (Мөөһүйэ кыһа) манньк кэпсирэ: «Сэрии бириэмэтигэр биһиги оҕо сааспыт бүтэн, колхоз үлэһиттэрэ буолан хаалбыппыт. Бааһынаҕа балбаах, күл таһарбыт, сир тизэрбит. Бурдук куһаҕаннык үүнэр быһыылааҕа. Ону сизрпэнэн быһарбыт, илибитинэн үргүүрбүт. Үчүгэйдик үүммүт бааһынаны атынан, бурдук быһар массыынанан быстараллара. Оччоҕо түүтэх баайарбыт. Онуоха харыгар таҕас кэттэххинэ эрэ сатанара. Бурдук ото киһи харытыгар мастааҕар ордук диригник кириэрэ уонна ирингэрэ. Ол наһаа ыарыылаах этэ. Ол саҕана бастын түүтэх баайааччыларынан Е.А. Суздадова, П.Д. Винокуров (Чыынап), Е.Н. Шадрина (Кээти) буолаллара. Түүтэби таһан, кыһын малатылкаҕа сынньан, хаста эмэ ыраастаан баран, манҕаһаһа кутарбыт. Кыһын умайаары гынна дьэи булкуйарбыт, наһаа сылайан, этэрбэспитин устан баран кэстэхпитинэ сып-сылаас буолара».

Кыра саастаах да оҕолор бука бары үлэлээбиттэрэ: ынах хомуйаллара, сайын хаптаҕастыыллара, лууктууллара, күһүөрү эдьийдэрин, ийэлэрин, эбэлэрин батыһа сылдьан отонноһоллоро, дьэиэ эбэлэригэр көмөлөһөн оҕо көрөллөрө, ийэлэригэр фермаҕа илии-атах буолаллара. Төһөнөн үчүгэйдик үлэлигин да, соччонон «кыайы чугаһыыр» дьэи өйдүүллэрэ. Оскуола оҕолоро сааскы ыһы үлэтин күннэригэр улахан көмөнү оҕороллоро: бааһыналар сыстарын ыраастыыллара, ноһуом тарҕаталлара, хаары типтэрэллэрэ. Ол саҕана Тихонов Игнатий уонна Тихонов Петр от үлэтигэр улахан дьонтон хаалсыбакка үлэлээбиттэрин туһунан 1942 сыллаах «Колхоз сирдытэ» хаһыакка ыстатыйа тахсыбыта туоһулуур.

Сэрии кэннинээҕи сылларга да усулуобуйа кытаанах этэ. Хас сайын аайы ол саҕанааҕы оҕолор от үлэтигэр, отууга хоно сылдьан, сарсыарда эрдэттэн кизэ хонукка дьэри, биэти этэргэ дылы, үс туман түһүөр дьэри үлэлирибит. Оҕустан тө-

БЭРТЭЭХЭЙ БЭЛЭХ

лээт да, эйэлээх олох тутуугар туруулаһан үлэлээн барбыт. Алын сүһүөх кылаастарга учууталлаабыт, сэбиэдиссэйдэбит. 1968-1972 сс. Үөдэй нэһилиэгин исполкомун бэрэссэдэтэлинэн, 1985-1989 сс. Хатырыкка сэбиэт председатэлинэн үтүө суобастаахтык үлэлээбит. Кини олоһун 6 оҕото, 20-чэ сиэн, 6 хос сиэн салгыыллар.

Дьэ, бу курдук 25х30-ча иэннээх (А4) хаартыска саха саллаатын, хорсун буйун оловун бүүс-бүтүннүү кэпсир. Кинилэр ким эрэ аҕалара, эһэлэрэ, эйэлээх олох иһин туруулаһыт буйуттар, 72 сыллаабыта буолан ааспыт уоттаах сэрии туоһулар буолан, үйэлэргэ өлбөт-сүппэт аналлахтар.

Лена НОГОВИЦЫНА

СЭРИИ ОБОЛОРО

бөлөрө бькпат оҕолор оҕус сизтэллэрэ, бугултан өндөһө суох эрэри, улахан дьону куоттарбакка, бугул түгэвэ харбыыллара. Кэбиһиигэ, күрүө тутуутугар тэнгэ үлэлэһэрбит. Былааммытын куруук аһарарбыт. Оччоҕо Иван Степанович Охлопков «бойбуой листок» таһааран хас биридиибитин хайгыыра. Омурданга түргэнник аһы охсон баран, оҕоньоттор чэй иһизэтэригэр дьэри хонууга сытан нухарыйан ыларбыт.

Аспыт дьэи үксүн лэппизэскэ уонна суорт буолара. Аспытын оччолорго наһаа кыра Новиков Миша таһара. Оҕуһун миинэн иһэн ыллаан чаҕаарара ыраактан иһиллэрэ. Оччоҕо наһаа үөрэрбит. Аспытын үллэстэригэр быстах кэмгэ сынньана түһэн ыларбыт. Биһигини кытта аҕа саастаах Гуляева Настя (Кусумпу) үлэлиирэ, кини олус дьулуурдаах этэ, кыратык да сынньана түспэккэ наһаа бэринилээхтик үлэлиирэ. Арыт, ардах түстэвинэ, дьэи-битигэр тахсан мустан оонньурбут. Лапталырыбыт, былаах былдыһарбыт, харах симсэрбит, биһилэх кутуһарбыт, ыллырыбыт, үңкүүлүүрбүт. Ордук үчүгэйдик Кутуков Гоша үңкүүлүүрө, ойон туран «бей барабан, бей барабан, бей барабан, барабан» дьэи атаһынан оҕуһабына, бэйэбэ туспа музыка буолан иһиллэрэ. Биһиги ол аайы ытыспытын таһынарбыт. Төһө баҕарар истиэхпитин уонна көрүөхпүтүн баҕарарбыт. Алексеева Тоня кэпсиринэн, концерттарга да оҕолор көхтөөхтүк кытталлара, ол курдук физкультурнай нүөмэрдэри, көр-күлүү уонна украинскай үңкүүлэри уһулччу ситиһилээхтик толороллоро.

Биридиилээн оҕолортон Шахир Белоусов «Лезгинка», «Көрдөөх полька», матросскай үңкүүлэри, Тоня Алексеева «Таал-Таал эмээксини», «Хара бараанчай хотуну» толороллоро, Дуня Дьяконова, Люба Охлопкова, Володя Мальцев үңкүүлүүллэрэ, ыллыыллара. Айылҕаттан бэриллибит талааннаах Федя Машников (Саттаман) ис-иһиттэн ийэин туран «Ах, эта девушка меня с ума свела» дьэи ырыаны от оҕустара да сылдьан ыллыыра. Кизэһ аайы Иван Охлопков көрдөөх кэпсээннэрин истэн хойут утууарбыт.

Сарсыарда, кыайан турбатаһытына, биригэдьири Гуляев Сэмэн (Сэгэттэй) оҕоньор «Туруун, туруун, туруун!» дьэи хаһытыгы-хаһытыгы кураанах тимири бучуканы охсон уһугуннара. Бэрт нэһилэ турарбыт. Попова Роза (Төөнөкөй) кыһа өйдүүрүнэн, оҕолорго хайаларыттан да ордук Тихонов Спиридон (Аатыы) көмөлөһөрө. Кини кыра оҕолорго чэпчэки ыйааһыннаах 7 тиистээх, улахан дьонно 9 тиистээх кыраабыллары, оҕус сыарҕатын, хотуур угун дэлэйдик оҕолоро. Дириг ууну кэһэн, кыра оҕолоро сүгэн нөҕүө туоратара.

От үлэтин таһынан оҕолор саас буор кунус көһүйэлэри бэлэмнииллэрэ, кирпииччэ үктүүлэрэ, сайын устата оҕуруокка үлэлииллэрэ, уу куталлара, сыыс оту ыраастыыллара. Бааһынаҕа тохтубут бурдук куолаһын хомуйан колхозка туттараллара. Дьабарааскыны бултаһаллара, бири дьабарааскы 5 киилэ бурдугу хоро таһар дьиллэрэ. Ол булааны толорорго мин Тихонова Лизалыын (Омой) сылдарым. Кини сүрдээх ырыаһыт, тугу көрбүтүн тутта хоһуйан, онон мелодия айан ыллыыра, ону мин үтүктэн ыллаһан иһэр буоларым.

Мин төрөппүттэри иккиэн сэрии сиэртибэлэрэ этилэр. Аҕам, Кутуков Николай Григорьевич, Москва куорат оборонатыгар уоттаах сэриигэ сылдьыбыта, онтон Орел куоракка салгы сэриилэһэ сылдьан 1943 сыл бүтүүтэ уна илиитигэр ыараханньк бааһыран, Горькай куорат госпиталыгар 3 ыйы быһа эмтэммитэ. Тахсарыгар байыаннай хамыһыһа илиитин бааһынан инбэлииккэ таһааран, демобилизацияланан кыһын дойдутугар эргиллэн кэлбитэ. Ол кэлэн, «сэрииттэн инбэлиит буолан эргилинним» дьэи туора турбакка, араас ыарахан хара үлэвэ күүһэ кыайарынан үлэлээбитэ. Инникигэ тардыһар кэскиллээх буолан, мин ийэбин бэлиэтин көрөн, сотору кэмнинэн ыал буолбуттара. Ийэм сэрии оҕдообото этэ: кэргэнэ сэриигэ өлбүтэ, 2 оҕото Ааллаах Үүһнэ айанна барытын кэннэ, дьааһылаҕа хаалан, дизентерия ыарыыттан өлбүттэрэ. Аҕам сэриигэ барыан иннинэ кэргэнэ туберкулезтан, оҕолоро куор ыарыытыттан өлбүттэрэ. (Бүтүүтүн 8-с сир. көр)

Бииги Москва таһыгар «Бэс Чагда» санаторий туһунан истэр эрэ этибит. Быйыл саас муус устар 22 күнүгэр путевка биэрэнэр сынньана барар буоллубут. Нам улууһуттан 12, Саха сириттэн уопсайа 20 буолан айаннаабыппыт. Салайааччыбыт куораттан, уруккута тустуу тренерэ Волков Николай Николаевич этэ. Иккис салайааччынан математик, Улэ Кыһыл Знамя уордьаннаах Колесова Акулина Ильиничнаны анаабыттар. Дьэ, ол курдук, аэропорка мустан, атын оройуоннары кытта «Боинг» дьин сөмөлүөтүнэн Дьокуускайтан көтөн, 6 чаас кэригэ айаннаан «Внуково» аэропорка тийиэн түстүбүт.

«Боинг» сөмөлүөтү тыаһа олус кыра буолан иһиллэр, былгырты мин ийэм үүт сүүрдэр сөспэрээтэрин тыаһын курдук иһиллэр. Төбөм травмалаах буолан куттанар этим, этэнгэ тийиэн үөрбүтүм. Аэропорт үлэһиттэрэ кырдыаҕас бэтэрээн дьонго наһаа эйбэстик сыһыаннаһаллар, барытын ыйан-кэрдэн биэрэллэр. «Внуково» аэропорка кирибиппитигэр «Бэс Чагда» автобуһа күүтэн турар эбит. Бары кырдыаҕас дьон этэнгэ айаннаан, автобуска үөрэн-көтөн кириэн олорон «Бэс Чагдабытыгар» айаннаатыбыт. «Бэс Чагда» Москвадан 22 км ыраах эбит. Айаннаан иһэн көрдөххө, саҥа тутуллубут хас да этэстээх дьиэлэр мөндөһөн тураллар, ол таһынан массыына сылдыар суолун оноро сылдыаллар, тимир суол эмиэ тардылла сытар.

Автобуска олорон дьоннор сөвүү бөбөтүн сөхтүлэр. Москва мээрэ Собянин тутуу бөбөтүн ыһыпты. Эргэ дьиэлэр онуларьыгар хас да этэстээх дьиэлэр сандааран-мэндээрен тураллар киһи харафар быраһыллан, Москва уруккутаагар быдан тупсубут курдук дииллэр. Мин да Москвага элбэхтик сылдыбытым (партия сарана), тупсубутун улаханньык сэнээрэ көрдүм.

Дьэ, «Бэс Чагдабытыгар» тийиэн кэллбит. Санаторийбытын, дьиэтин көрөн астынныбыт. Территория иһигэр сиббэки, араас мастары үүннэрбитэрин, олордубуттарын киһи ымсыыра көрөр, салгына хайдах эрэ киһи сирэйигэр илгына түһэр, тыһынармын чэпчэбит курдук буола түстэ. Айылҕаны характарын харатын курдук харыстыылар эбит, дьэ, сөхтүм. Автобустан түһэн, санаторийбытыгар кирирбитигэр, аана бэйэтэ аһыллар буолан соһутта, «дык»гына түстүбүт, тыа дьыно соһуйдубут. Кирибиппитигэр санаторий администрацията үөр-көтө көрүстэ, сылайыппытын көрөн

бэрт түргэнник олорон хостор-бутугар олохтоотулар, хосторго барытыгар бары усуллубуйа барыта баар: телефон, телевизор, араадыһа, телефонно киһи сытарыгар үчүгэй, таҥастарын этэ да барбаккын, оһубай.

Сынньана түһэн баран, санаторийбыт ис өттүн көрүү-истиһи буолла. Санаторий сүрэх-тымьыр, нервнэй система, тыһынар орган, сүһүөх ыарыһыларын эмтииргэ аналлаах эбит. Иккилии этэстээх икки корпуска барыта 97 миэстэлээх. Ханньык баһарар санаторийга курдук аныгы оборудованиелаах процедура барыта баар. Маны таһынан: аптека, библиотека, бильярд, саахымат остуола, бассейн, тренажернай саала, таһырдыа сайынгы бе-

лык аайы үүттээх чэйи бэйэн сөбүлүүргүнэн куттаһын. Күнгэ түөртгэ аһаталлар. Менюга фрукта, үрүн ас быстыбат, ол иһигэр кымыс.

Көрөр быраастар ортолоругар сахалар бааллара эмиэ табыгастаах. Медицинскэй наука кандидата, кардиолог Протодьяконова Ньургуйаана Васильевна кылаабынай бырааһынан үлэлиир. «Бэс Чагда» санаторий генеральной директоруна 2012 сылтан Усуйаанаттан төрүттээх Полушкин Григорий Николаевич үлэлиир. Үлэһиттэрин үчүгэйдик салайан үлэлэтэр эбит.

Бииги Республика күнүгэр салайааччыларбыт Николай Волков уонна Акулина Колесова салалталарынан бэтэрээннэр

тэрээннэрин икки автобуһунан Коммунаркага М.К. Аммосов пааматынньыгар көрдөрө илдьэбит диэтилэр. Бу пааматынньык 2002 с. М.Е. Николаев көбүлээһининэн тутуллубут. Ю.В. Заболев, Шубин, М.К. Аммосов кыһа Лена Максимовна Аммосова тыл этэн бүһүттэрин кэннэ, мин эмиэ тыл эттим уонна сонун буоллун дьин хомус тыаһатан лыҥкынаттым. М.К. Аммосова анаммыт ырыаны ыллаатым, ол кэнниттэн 8 оҕолоох ийэ Ульяна Федоровна ылбаай куолаһынан тойуктаата. Маай 6 чыһыһылатыгар «Поклоннай горага» кадеттар парадтара буолла, онтон «Вечный огонь» памятникка Саха сирин аатыттан венк уурдубут.

«Бэс Чагдага» сынньана сы-

МОСКУБАТААҒЫ СЫРЫЫБЫТЫТТАН

седка, оҕо площадката, сүүнэ бэстэр быыстарынан хаамар ылыктар бааллар. Библиотекага сахалыы кинигэлэр, сурунааллар, хаһыаттар бааллар. Киһэтин видеонан сахалыы киһинэ, концерт көрдөрөллөр. Иккис дьиэ 1936 с. тутуллубут. И.В. Сталин кыһыһыгар Светлана Аллилуевага, таһыгар 125 саастаах сүүнэ улахан дууп үүнэн турар.

Санаторий 1992 с. тутуллубута, бастакы Президеммит Николаев М.Е. туттарбыт, онон 2017 сылга үлэлээбитэ 25 сылын туолар. Бу санаторий саха дьонугар анаммыт буолан, кинилэр уратыларын учуоттуу сатыылар эбит. Ол курдук, национальнай Куукуна күнэ баар, онно саламаат, ис миинэ, лэппиэскэ менюга киллэрэн биэрэллэр, аһы-

тар кэммитигэр национальнай гимназияга иккис кылааска үөрэнэр сиэммит Валентин ийэтинэн кэлэннэр, Москвага Нооруоттар икки ардыларынааҕы бальнай үңкүү күрүөвэр хас да диплому, кубогы ылан биһигини үөртэ. Бу кыра кыһыым уола. Бу аҕай иннинэ эмиэ Москвага улахан кыһыым уола Сения, сиэним, Кириэс Халдыаайы 11-с кылааһын үөрэнээччитэ физика тематыгар «Удельное сопротивление на нижнем течении реки «Алдан» дакылаатынан Всероссийской НПКга 1 степеннээх диплом ылан үөрүүбүтүн өссө эптэ.

«Бэс Чагда» художнига Голиков Юрий быыстапкага кыттаары уруһуй бөбөтүн уруһуйдаабытын көрдөрдө, дьэ, талааннаах уол диэтибит. Ол кэнниттэн биһигини иккиэммитин чааһынай массыына тынан икки чаас устата Москваны көрдөрдө, биир улахан алаас баарыгар Путиннаах Медведев утарыта олорон дааччаларын көрдүбүт. Олус тупсабай тутуулаах, көрөн сөхтүбүт.

Түмүккэ этиэ этибит – бастакы Президеммит М.Е. Николаев «Бэс Чагда» санаторийын туттаран бэрт элбэх киһи доруобуйатын көнөрдө, махтал тылбытын эттибит. Дьоллоох Дьокуускайбытыгар соторуугабыта этэнгэ айаннаан кэлбиппит. Бу сынньалаҥмытын республикабыт бэтэрээннэрин сэбиэтэ босхо путевка биэрэн бэркэ абырата, үйэбитигэр умнуллубаттык үөрэн-көтөн, үтүө өйдөбүллээх сырытыбыт.

С.С. КОЛЕСОВА,
тыыл, сэрин бэтэрээнэ,
1 Хомуस्ताах

ВETERАННАРБЫТЫН УМУБАЛПЫТ

рума суоллаабатага, өрүү үөрэ сылдыар, олус сымнаҕас, төрөпүттэргэ сүбэ-ама биэрэрэ.

Онтон быраастар кэлэннэр, дьиэвэ сылдьан көрөр фельдшер буолбута. Араас ыарыһыларга прививкалары онорорго. Бу үлэтигэр 40 сыл үлэлээн баран, пенсияга тахсыбыта. Ол да буоллар ийэлэр ынырыыла бүһпэтэ. Матрена Иннокентьевна общественнай үлэвэ пенсияга олобун дьин туора турбат этэ, араас тэрэһиннэргэ кыттан миэстэлэһэрэ. Кини ыллырын олус сөбүлүүр этэ уонна өссө иистэнэрэ. Эдэр сылдьан нэһиликэ сэбиэтин депутатынан талыллан үлэлээбитэ. Санаторнай дьааһылааҕа сэбиэссэйдээбитэ. Үлэһиттэрэ уонна ийэлэр олус хайгыыллар, махтаналлар этэ. Ол сағана тубдиспансер тубконтактаахтар оҕолоругар анаан дьааһылары аспыттар.

Матрена Иннокентьевнаны кытта тэнгэ үлэлээбит Рожина Фекла Ивановна билигин бииги кэккэбитигэр суох. Кини Сунтаартан кэлбитэ. Сунтаарга төрөпүттэргэ суох буолбуттарын кэннэ, детдомга олорон сэттэ кылааһы бүтэрэн

баран, медучилищега акушерскэй салаага үөрэммитэ. Онтон Намга ананан үлэли кэлбитэ. Таастаахха фельдшеринэн үлэлээбитэ. Олус намыһын, аҕыйах сағалаах кыысчаан ырахан үлэвэ түбүстим диэбэккэ, ыраах учаастак дьин толлубакка, түүн күнүс дьин аахсыбакка, утуйбакка үлэ түбүгэр түбэспитэ. Учаастактарыгар ыһыырдаах атынан тымныы, силлиэ, хаар, самыыр, тыал дьин аахсыбакка, ыгырыыга сылдыра, ыарыһахтары көрөрө. Түүн-күнүс оҕолоно кэлбит дьахталлары төрөтөрө. Ол сылдьан ыраах учаастакка араас күчүмүздэри көрсөрө. Бэйэтэ манньык дьин кэпсиирэ: «Эдэр буоламмын толлубат этим, элбэи ааһарым, бэйэм уолуйбакка эмтээн, төрөтөн, барыта этэнгэ аһара». Фекла Ивановна Таастаахха үлэлээн дьон махталын ылан, уопуттаах акушер буолбута. Намга кириэн поликлиникага өр кэмнэргэ, уопсайа 30 сыл үлэлээбитэ. Бэйэтэ тыыл ветерана, сэлиэнньэ Ытык киһитэ, медицина туйгуна, элбэх грамоталардаах, бочуоттаах сынньалаҥна барыта. 3 оҕо тапталаах ийэтэ. Рожин Герасимга кэргэн тахсы-

быта. Оҕолоро үрдүк үөрэхтээх ыал буоланар, төрөпүттэригэр сиэн бэлэхтэһиттэрэ. Фекла Ивановна сиэннэриттэн күнэ тахсара. Хомойуох иһин, бу сиэннэрин ситэри көрбөккө бииги кэккэбитигэр туораабыта биир сыла туолар. Фекла Ивановна, Матрена Иннокентьевна Нам улууһугар элбэх кылааттарын киллэрбиттэрэ. Аҕам саастаах дьонтон кинилэри билбэт дьин киһи суоҕа буолуо.

Бииги, медицина ветераннара, аҕыйаатыбыт. Бу барыта уоттаах сэрии сылларыгар уонна сэрии кэннинээҕи оҕолор, кыһалҕаны көрсүбүт ветераннар улууска дьон махталын, ытыктабылын ылбыппыт. Бииги, бальһа ветераннара, кинилэринэн киэн туттабыт. Кинилэр ааттара өрүү ахтылла сылдыаҕа. Бары улуустааҕы тыыл ветераннарын кэлэн иһэр Кыайы бырааһынньыгынан эбэрдэлибит! Баһарабыт кытаанах доруобуйаны, эһиги үрдүгүтүгэр мэлдьи күөх халлаан турдун.

М.М. ВИНКУРОВА,
улуус бочуоттаах олохтооҕо,
медицина туйгуна

БЛИЦ-ЫЙЫТЫ

СЭРИИ ТУҢУНАН ТӨҥӨ БИЛЭБИН?

Улуу Кыайы буолаары туһунан сибээстээн оскуола оҕолоро, ыччат Аҕа дойду Улуу сэриитин туһунан төһө билэлэрин манньык ыйытык оҕорон туоһуластым.

- Улуу сэрии полководцтары ааттаталыаҥ дуо?
- Улуу Кыайыга эн төрүттэригэр ким туох, ханньык кылааты киллэрбитин билэбин дуо?
- Аҕа дойду сэриитин улахан кыргыһыларын ааттаталаа.
- Союзниктар саҕылаахха уонна ханна 2-с фронт арий-быттарыт?

Дьячковская Марина, улуустааҕы гимназия 10 кыл үөрэнээччитэ:

- Сталин уонна билбэппин.
- Хос эбэм Марфа Рехлясова тыылга үлэлээбитэ.
- Сталинград иһин охсуһуу, Ленинград блокадата.
- Союзниктар тустарынан, хомойуох иһин, билбэппин.

Стенанова Настя, 2 №-дээх оскуола 10 кыл үөрэнээччитэ:

- Полководцтары билбэппин.
- Хос эбэм Винокуров хамаңдыр эбит этэ. Ийэм соторууга тыла кэпсээбитэ. Никольскайга аата суруллан турар, быйыл чүмэчи уурохтаахпын.
- Сүрүн улахан охсуһуулар — Ленинград блокадата, Брест кириэппэһэ уонна Ильмень күөлэ дии саныһыбын.

- Союзниктары билбэппин.

Шапошникова Тая, 1 №-дээх оскуола 9 «в» кыл үөрэнээччитэ:

- Оо, билбэппин.
- Хос эбэм, хос эһэм тустарынан билбэппин.
- Эбэм кыра сырыттаһына кэпсээччи да, умнан кэбиспиппин.
- Сталинград.
- Союзниктары билбэппин.

Ильин Василий, ыччат:

- Мин билэрбинэн, Жуков, Рокоссовская, Буденная, Конев, Кузнецов.

- Эбэм уонна эһэм сэрии сағана оҕолор этэ эрэри, төрөпүттэрин кытта биригэ тыылга үлэлэспиттэрэ.

- Сталинград иһин охсуһуу, Курсккай тоҕойо, Ленинград блокадата, Крым, Кавказ, Прибалтика.

- Союзниктар 2-с фронту 1944 сыллаахха саас Нормандияга, ол иннинэ Италияга эмиэ арий-быттар.

Новгородов Саһаян, 1 №-дээх оскуола 10 кыл үөрэнээччитэ:

- Полководцтары билбэппин.
- Хос эһэм Анатолий Петухов Японияга сылдыбыта.
- Сталинград, Берлин, Севастополь.

- Союзниктар Англияга 1942 дуу, 1943 сыллаахха дуу арий-быттар.

Корякин Миша, 2-с №-дээх оскуола 11 кыл үөрэнээччитэ:

- Жуков уонна бүттэ, быһылаах.
- Эбэлээх эһэм сэрии кэнниттэн төрөбүттэрэ.
- Курсккай тоҕойо, Ленинград блокадата.
- Союзниктар 2-с фронту Японияга арий-быттар.

А. СОЗОНОВА

Мин ветеран сэбиэтинэн оройуоннааҕы киһи бальһаҕа 23 сыл үлэлээбитим. Ол тухары олус үлэһит, нэһилиэнньэ ытыктабылын ылан ылбыт, дьон доруобуйатын туһа дьин туруулаһан үлэлээбит медиктэри кытта биригэ үлэлээбиппит. Хомойуох иһин, сорохторбут күн сириттэн туораабыттар. Ол иһин бу Кыайы бырааһынньыга буолаары турдаһына ахтан-санаан ааһыахпын багардым. Кинилэр олорон ааспыт олохторо ыччакка улахан уопут буоллун дьин.

Матрена Иннокентьевна Попова Чокурдаахан аҕыс кылааһы бүтэрэн, медучилищега кириэн фельдшер идэтин ылбыта. Нам оройуонугар ананан кэлэн, олобун аргыһын Попов Алексей Ивановичи көрсөн, 6 оҕону төрөтөн, ол оҕолоро бары билигин улахан үрдүк үөрэхтээх үлэһиттэр, сиэн бөҕө. Намга, ол сағана, сэлиэнньэвэ оҕо бырааһа суоҕа. Мотя быраас онугар соҕотоон фельдшеринэн үлэлээн, олохтоохтор махталларын ылбытынан барбыта. Түүннэри-күнүстэри быыстала суох ыгырыыга сылдыра, түбүктээх үлэтэ сағаламмыта. Нам сэлиэнньэтигэр сатыы сылдьан оҕолору эмиирэ. Дьиа-уот дьини умнара. Оҕолор тустара дьин бары билигин, кыһамнытын уурара. Барахан туруктаах оҕолору суо-

Кэрэ эйгэтигэр

П.И. Сивцев аатынан история уонна этнография түмэлэ СР үөрэҕириттин туйгуна, Е.М. Шапошников аатынан Хамаҕатта орто оскуолатын технология-ҕа учуутала, мас, тимир ууһа Руслан Афанасьевич Захаров «Туйой тойуга» диэн быстапкатын үөрүүлээх аһыллыгыта буолан ааста. Тэрээһингэ Руслан Афанасьевич ийэтэ Настаа, үөлээннээхтэрэ, коллегалара, аймахтара кэлэн махтал, эҕэрдэ суруктарын, сэмэй бөлөхтөрүн туттардылар. Быстапкаҕа уус бэйэтин, үөрэнээччилэрин туйойтан онорбут оноһуктара, үлэлэрэ дьон дьүүлүгэр турдулар.

Тэрээһин иккис чааһа түмэл балаҕаныгар ытылынна. Балаҕанга сахалыы астаах-үөллээх мааны сандалы тардыллыбыт. Бастаан Руслан Афанасьевич кырыымпаҕа оонньоон ыллаан дьирэһитэн ырыаһытын дакаастаата. Ону тэнгэ, көмүлүккө көһүйбэ үүт оргутта. Дөлүһүн, мутукча хомуйан хатаран, бороһуок гына бөлэмнээбит чэйин өрдө. Онтон дьэ, туйой буорун имитэн үлэтигэр түһүттэ. Дэлби имитэн, таптаһа-таптаһа кэпсээнин саҕалаата. Онорор сүрүн ньымата — охсуу. Туйой да сэмэй-сэмэйгэли тутубакка, бэйэтэ этэрин курдук, түн былыргылыы ньыманан онорор. Туйойун охсор, имитэр кэмигэр ийэтэ урут арыы онорорун саныыр эбит.

Туйойун имитэр, таптаһар кэмигэр, туттар ньыматын ис

ТУЙОЙ ТОЙУГА

Нам диэки суол — мааньынгы өгнөөх буолаллар эбит. Оттон Таастаах буора күөхтүгү өгнөөх. Руслан Афанасьевич араас кэмнэргэ булуллубут туйой иһит кыраамталарын үөрэтэн, чинчийэн баран, хаттаан онорор, сөргүтэр идэлээх эбит. Ол курдук, хас да араас иһиттэрин — көһүйэ, боччуук, улахн күөс, чоһуйа — сөргүтэн онорбут. Киһи этэринэн, урукку иһиттэр кыраамталарынан көрдөххө, чараастар, үлтүркэй соҕус буолаллар эбит, фарфор курдук. Билигин үөрэтэллэринэн, бастакы туйойдуттар сахалар эбит, онтон нууччаларга киирбит. Мөккүөр бара турар. Ол иһин сүрүн сыал-сорук ону онорон дакаастааһын буолар диір.

хоһоонун сиһилии билиһиннэрдэ, кэпсээтэ. Туйой буорун икки сиртэн ылар эбит: куораттан Нам диэки кэлэр суолтан уонна Хамаҕатта алаһыттан. Олор эмиэ араастаахтар, холобура, Хамаҕатта буора кыһыллыгы,

Руслан Афанасьевич бэйэтэ онорбут туйой иһитигэр саламаат буспун маастар-кылааска мустубут ыалдьыттарыгар, көрөөччүлэригэр амсатта. Үлэтин түмүгүнэн боччуук (чааскы) онорон таһаарда. Маастар-кылааска, быстапкаҕа сылдыбыт, кыттыбыт дьон бары илэ харахпытан көрөн, эт кулгаахпытан истэн «Талааннаах киһи барытыгар талааннаах» бэргэн этии Руслан Афанасьевичка орубуна сеп түбэһэр эбит диэн санааҕа кэллэбит. Вириэмэ ыгым буолан, талааннаах киһибит маастар-кылааска сиһилин сиптэтэ. Ол иһин күһүн НПК-га быстапкага турар кэмигэр бу тэрээһин эмиэ хатыланыаҕа.

А. СОЗОНОВА

Ыччат айар, дьулуһар

Быйыл Сахабыт сиригэр Ыччат сыла биллэриллэн, ыччат үүнэригэр-сайдарыгар кыах бэрилиннэ. Бөтүнмүтүгэр уопсайа 213 ыччат олоорор. Олортон 28-һа орто уонна үрдүк анал үөрэх кыһаларыгар үөрэнэллэр, 13 — улуустаабы дьарыктаах буолуу киһингэ учуокка тураллар.

ЫЧЧАТ — НЭҢИЛИЭК ИННИКИ КЭСКИЛЭ

5 ыччат бааһынай хаһаайыстыбалаахтар: Лукина Анастасия Яковлевна ынах сүөһүнэн, Илья, Ильнар Исмаковтар сылгы иитиитинэн, оҕуруотунан, Уваровской Григорий Григорьевич сылгы иитиитинэн, оҕуруотунан, Слепцов Александр Петрович сылгы иитиитинэн утумнаахтык дьарыктаналлар. Киһилэртэн үгүстэрэ республика тыатын хаһаайыстыбатын министерствотын эдэр фермердэри өйүүр сыаллаах программатын чэрчитинэн грант ылан, үлэлэрин-хамнастарын тэринэн саҕалаабыттар. Ааспыт 2016 сылга А.Я. Лукина грант ылан, 100 сүөһү киирэр хотонун туттан үүт аһы үрүлүтэр.

Кэнники сылларга анал үөрэхтээх эдэр специалистар үлэли кэллэллэрэ үксээтэ. Билигин нэһилиэк тэрилтэлэригэр барыта 51 эдэр дьон үлэли-хамсы сылдыбаллар. Нэһилиэккэ эдэр ыалы дьинэн хааччыыга утумнаах үлэ ытыллар. Ол курдук, сыл ахсын олохтоох дьаһалта үбүттэн эбии үп көрөн, 2-3 эдэр ыал тус сыаллаах рес-

публикатааҕы программаҕа кирсэн субсидиянан туһаналлар. М.Н. Попова, М.А. Алексеева, быйылгы сылга С.С. Иванов, И.И. Терехов, А.А. Заровняев субсидия ылан дьэ тутта сылдыбаллар. Маны тэнгэ тыа хаһаайыстыбатын тус сыаллаах федеральной ИЖС программатыгар киирсэн быйылгы сылга А.Н. Сивцев дьэ туттан саҕалаата.

Ыччат сынньалангын тэрийиҕэ анаан араас культурнай тэрээһиннэр ытыллаллар. Холбордуан эттэххэ: Ыччат сылын арыллыыта, биллиилээх государственной уонна политической деятель М.К. Аммосов 120 сааһыгар аналаах фестиваль чэрчитинэн нэһилиэк ыччатын Түбэ нэһилиэгэр кэнсиэрэ, «Брейн-ринг» интеллектуальной оонньоу, сааһы көрсүү ода. Нэһилиэккэ ытыллар тэрээһиннэри сэргэ, улууска эмиэ көхтөөх кыттыгы ыаллар. Ол курдук, улуустаабы «Мин баһылыкпын» дьыалабай оонньоуга Е.С. Сивцев — Таллан Бүрээ аатынан орто оскуола учуутала Эверстова Люция, олохтоох дьаһалта кылаабынай бухгалтер Кривошапкин Федот ситиһилээхтик кыттыбыттар.

Эт-хаан, өй-санаа өттүнэн чөл куттаах, чэгиэн туруктаах, дойдularыгар, төрөөбүт-үөскээбит түөлбэлэригэр бэриһиллээх, талба талааннаах ыччаттаах нэһилиэк инникитэ эрэллээх, кэскиллээх.

Валентина КОЛЕСОВА, Бөтүн

Хайдах олордугут, ыаллар?

тэ — оһуохай буолла. Оһуохай түһүлгэтин Намтан Татьяна Евсеева, Лидия Пестрякова, Афанасий Шадрин уонна Модуттан Мария Гуляева тэрийдилэр. Дьон-сэргэ сахалыы таҕастаах өрө көтөҕүллэн туран, дуоһуйур диэри дьуохардаата.

Аан дойдуга Үнкүү күнүн көрсө «Ретро-Данс» бөлөх (сал. Любовь Андросова) народнай ааты ылан баран, нэһилиэнньэ иннигэр улахан концерт туруорда. Отчуоттуур концертка I Хомустаахтан «Чэбдик» үнкүү бөлөҕө (сал. Татьяна Филиппова), улуус киһиттэн «Дьүөгэлэр» ырыа ансаамбыла (сал. Елена Кутукова), ырыаһыт Лена Иванова үнкүү бырааһынньыгы ыалдьыттары буолан, үнкүүлээн, ыллаан аастылар.

Үлэм ыйын 1 күнүгэр «Кытыл» түөлбөҕө, Суздамов аатынан уулуссаҕа, саҕа «Каравай» диэн бэкээринэлээх маҕаһын аһылынна. Үөрүүлээх түгэнинэн маҕаһын үлэ-

Саас, Үлэ, Эйэ күнүгэр

СУБУОТУННЬУКТАН — ҮНКҮҮГЭ, ОҢУОХАЙГА

Бырааһынньыктары көрсө Хамаҕатта нэһилиэгэр сыл аайы ытыллар ырааһырдыны ыйын чэрчитинэн муус устар 26 күнүгэр күргүөмнээх субуотунньук буолла. Манна бары тэрилтэлэр, түөлбэлэр анамыт сирдэрин өрө тардан, бөһүн тийээн Экология сылын биір түһүмэх үлээн бэлиэтээтилэр. Олохтоох дьаһалта тыраахтар биэрэн, тутта хомуллан, уопсай кестүү сэргэхсидэ, нэһилиэк территорията ырааһырда.

***

«Түһүлгэ» сынньалан киһинигэр икки күн үнкүү киһэтэ буолла. Муус устар 27 күнүгэр Өрөспүүбүлүкэ Күнүнэн аҕам саастаах дьонго «Эдэрдий сайаҕас дууһаһын кырдыарга үөрэтэ сатаама» диэн ааттаах улуустаабы үнкүү күрээтин методист Оксана Кудрина бырайыактаан, салайан ыттытта. Бу күрэххэ I Хомустаахтан «Чэбдик» (сал. Т.Ф. Филиппова), Партизантан «Арчыһыттар» (сал. С.Г. Алексеев), Намтан «Далбар» (сал. С.М. Тихонова), Модуттан «Ситим» (сал. М.В. Шамаева), Хатырыктан «Уйгууна», Маймаҕаттан «Ситим» (сал. Л.А. Колодезникова) уонна Хамаҕаттан «Күбэй» (сал. О.М. Кудрина) үнкүү бөлөхтөрө кытыннылар.

Бөлөхтөр иккилии норуот үнкүүтүн толордулар, ол түмүгэр «Күбэйдэр» «Иистэннэн эбэлэр», «Көмүс сүүтүк» үнкүүлэринэн кыайылыаһын буоллулар, «Арчыһыттар» нуучча уонна кытай норуотун үнкүүлэрин толорон, 2-с, «Уйгууналар» «Дьэдьэһиниттэри», «Смуглянканы» үнкүүлээн, 3-с бириистээх миэстэлэри ыллылар.

Күрэх кэнниттэн Саха сиригэр олохтоохторо автономиябытын ылымшытты 95 уонна саҕа Төрүт Сокуоммут олоххо киирбитэ 25 сылларын бэлиэтээн, саха төрүт үнкүү-

һиттэрэ 20 бастакы атылаһааччыга сүүйүүлээх лотерея оонньоттулар. Сүрүн бириис, сахалыы ытарҕа, Светлана Степановаҕа тигистэ. Түөлбэ олохтооҕо М.М. Соловьева атыһыгыттары эҕэрдэлээн туран сибэкки дьөрбөтүн туттарда.

Нэһилиэк Ытык киһитэ О.И. Новгородова төрөөбүт тизэргэнэ иккиһин тиллэн, дьон сэргэ тобуорууа мустар наадалаах сирэ буолбутунан, маҕаһын хаһаайыһыгар Дь.В. Степановка махталын биллэрдэ, алгыһын анаата. Маай бырааһынньыгынан «Кытыл» түөлбөҕө бэлиэ түгэн буолла, олохтоохтор килиэп, күннээби бородукта атылаһар чугас маҕаһыннананан үөрүүлэрэ үксээтэ.

М.Г. ВИНОКУРОВА, хаһыат общественной корреспондента, Хамаҕатта

НАМИҢА — КҮӨХ МААЙГА

Россияҕа Экология, Саха сиригэр Ыччат, Нам улуһугар М.К. Аммосов 120 сылларыгар уонна «Лиэнскэй нэһилиэгэ» муниципальнай тэрилтигэ Сомоҕолоһуу сылыгар аналаах Үлэм ыйын 1 күнүгэр Нам нэһилиэгин килбэйэр киһин Довордоһуу болуоссатыгар Үлэ уонна сандал саас күөх маайын көрсө Нам селотун уонна улуус бары тэрилтэлэрин, үлэ дьонун сомоҕолоһуу бырааһынньыктаабы парада буолан ааста.

***

Төһө да халлааммыт сааскылы хаардаан да, ардаан да, тыаһыран да ыллар, парадка уопсайа 52 үлэ коллективтара, общественной түмсүүлэр көхтөөхтүк кытыннылар.

Сомоҕо хаамыы түмүгүнэн: оскуолаҕа киириэн иннинээҕи оҕо уһуйааннарыгар - 1 миэстэни 6-ыс №-дээх «Кыталык» детсад (сэб. Т.Н. Ядрихинская), 2 миэстэни 8-с №-дээх «Көлүкчээн» детсад (сэб. М.Г. Макарова), 3 миэстэни 4-үс №-дээх «Чэчир» детсад (сэб. И.В. Охлопкова); оскуола коллективтарыгар - 1 миэстэни 2-с №-дээх Намнаабы орто оскуола (дир.

Н.П. Никонова), 2 миэстэни 1 №-дээх Нам орто оскуола (дир. Е.П. Габышева), 3 миэстэни Намнаабы алын сүһүөх оскуола (дир. Н.Г. Слепцова); үлэ коллективтарыгар - 1 миэстэни Намнаабы киин балыһа (кыл. быраас Л.А. Слепцов), 2 миэстэни — НКТЭ (дир. Н.В. Игнатъев), 3 миэстэни — И.Е. Винокуров аат. Намнаабы пед колледж (дир. Н.П. Мурукучаева), 4 миэстэни — 23 №-дээх ОГПС (нач. И.М. Винокуров) ыллылар.

Сааскылы ил-эйэ, үлэһит дьону сомоҕолоһуу күөх маайынан киин трибунаҕан «Нам улууһа» МТ баһылыга Александр Павлович Атласов, «Лиэнскэй нэһилиэк» МТ баһылыга Андрей Григорьевич Новгородов, «Лиэнскэй нэһилиэк» МТ депутаттарын сөбиэтин бэрэссэдэтэлэ Александр Васильевич Кириллин, үөрэх салаатын управлениетын үлэһиттэрин профсоюзун бэрэссэдэтэлэ Александр Гаврильевич Шарапов эҕэрдэлээтилэр. Салгыы бырааһынньыктаабы кэнсиэр мустубут дьон сүргэтин көтөхтө, сэҕэртэ. Аты-эргин дьаарбанката үлэлээтэ.

Н.С. Охлопков аатынан улуустаабы гимназия үгэс буолбут убайдыы-быраатты Кириллиннэр ааттарынан оскуола саастаах оҕолорго улуустаабы кросс ытты. КСК стадионугар дьон-сэргэ тобуоруһа муһунна.

Кизһэтин А.Ф. Шестаков аатынан сынньалан киһинигэр Саха эстрадатын чабылхай сулустарын кэнсиэрэ бырааһынньыктаабы күнү түмүктэтэ.

А.И. СЛЕПЦОВА, «Ленскэй нэһилиэк» специалиһа

Понедельник, 8 мая

06.00, 10.00, 12.00 Новости
06.10 Х/ф «Нормандия - Неман» 12+
08.25 Х/ф «Небесный тихоход» 12+
10.15 Моя линия фронта 16+

17.30 Двадцать восемь Панфиловцев 12+
19.15, 23.30 Будем жить! 12+
21.00 Бессмертный полк 12+

Среда, 10 мая

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 03.00 Новости
09.10 Контрольная закупка 12+

18.00 Первая Студия 16+
20.00 Пусть говорят 16+
21.00 Время
21.30 Т/с «Власик. Тень Сталина» 16+

Пятница, 12 мая

05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00 Новости
09.10, 05.15 Контрольная закупка 12+

11.20 Смак 12+
12.15 Идеальный ремонт 12+
13.15 На 10 лет моложе 16+
15.25 Вокруг смеха 12+

Суббота, 13 мая

06.00, 10.00, 12.00 Новости
06.10, 14.05 Х/ф «Один шанс из тысячи» 12+

РОССИЯ 1

Понедельник, 8 мая

04.25 Х/ф «Операция «Тайфун». Задания особой важности» 12+
07.40, 11.20 Т/с «Полоса отчуждения» 12+

Вторник, 9 мая

03.55 Х/ф «Последний рубез» 12+
05.50, 11.00 День Победы 12+

Среда, 10 мая

05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+

05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+

Среда, 10 мая

05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+

Четверг, 11 мая

05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+

05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+

Пятница, 12 мая

05.00, 09.15 Утро России
09.00, 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Вести
09.55 О самом главном 12+

Суббота, 13 мая

05.15 Х/ф «В бегах» 12+
07.10 Живые истории 12+
08.00, 11.20 Вести. Местное время 12+

14.20 Х/ф «Фото на недобрую память» 12+
16.20 Золото нации 12+
18.00 Субботный вечер 12+

Воскресенье, 14 мая

05.00 Х/ф «В бегах» 12+
07.00 Мульти-утро 12+
07.30 Сам себе режиссёр 12+

Понедельник, 8 мая

12.30 Д/с «Вся правда про...» 12+
13.00, 21.00 Кто хочет стать легионером? 12+
13.20 Хоккей. Чемпионат мира. Словения - Канада.

Среда, 10 мая

12.30 Д/с «Вся правда про...» 12+
13.00, 13.25, 14.55, 15.20, 18.00, 20.55, 01.45 Новости
13.05, 15.00 Кто хочет стать легионером? 12+

Пятница, 12 мая

12.30 Д/с «Вся правда про...» 12+
13.00, 13.25, 14.55, 17.50, 20.50, 22.30 Новости
13.05, 15.00 Кто хочет стать легионером? 12+

Суббота, 13 мая

12.30 Д/с «Вся правда про...» 12+
13.00, 13.25, 14.55, 17.50, 20.50, 22.30 Новости
13.05, 15.00 Кто хочет стать легионером? 12+

28 ПАНФИЛОВЦЕВ

«Двадцать восемь панфиловцев». (Россия, 2016г.) Военный. Драма.

Осенью 1941-го года немецкие части, стоявшие возле Волоколамска, отделило от Москвы каких-нибудь два часа по шоссе.

ВТОРНИК, 9 МАЯ 17:30

«Двадцать восемь панфиловцев». (Россия, 2016г.) Военный. Драма. Осенью 1941-го года немецкие части, стоявшие возле Волоколамска, отделило от Москвы каких-нибудь два часа по шоссе.

Вторник, 9 мая

12.30 Волейбол. Чемпионат мира среди клубов. Женщины. «Динамо» (Москва, Россия) - «Вакифбанк» (Турция).

Среда, 10 мая

10.55 Баскетбол. Единая лига ВТБ. 1/4 финала. «Астана» - ЦСКА 0+

Четверг, 11 мая

12.30 Баскетбол. Единая лига ВТБ. 1/4 финала. «Астана» - ЦСКА 0+

Пятница, 12 мая

12.30 Баскетбол. Чемпионат Англии. «Вест Бромвич» - «Челси» 0+

9 мая, вторник

06:00 Автографы Победы 6+
06:30 Мой милый, если бы не было войны... 6+

11 мая, четверг

06:00 Дойдум дьоно (Сангар ТВ) 6+
06:30 Дойдум дьоно (Хангалас ТВ) 6+

12 мая, пятница

06:00 В кадре-республика (Чароит ТВ) 6+
06:45 Дойдум дьоно (Марыкчаан ТВ) 6+

14 мая, воскресенье

06:00 В кадре-республика (ТВ Алдан) 6+
06:15 Дойдум дьоно (Элеон ТВ) 6+

Здоровье — вот главное богатство!

Из Северной Америки в Европу черный грецкий орех был ввезен в начале XVII века, россияне познакомились с ним гораздо позже. Свое название дерево получило из-за черного цвета коры, покрывающей его ствол. Плоды черного грецкого ореха гораздо крупнее знаменитых всем грецких орехов, зеленые, покрыты волосками. Добраться до приятного на вкус ядра очень сложно, так как скорлупа не раскрывается даже при сильном механическом воздействии на нее. Поэтому черный грецкий орех нельзя назвать продуктом питания.

Основная сфера использования — медицина (масла, настойки, мази, экстракты, отвары). С давних времен знахарки лечили черным грецким орехом детей с рахитом и советовали больным с бородавками и паршой, а американские индейцы издревле называли черный грецкий орех «эликсиром жизни» и использовали его при всяческих недугах. Благодаря трудам ученых Пятигорской Фармацевтической академии, в конце прошлого века досконально изучившим это растение, широкой общественности официально стала известна уникальная целебная сила черного грецкого ореха.

УНИКАЛЬНОСТЬ И СЛОЖНОСТЬ ХИМИЧЕСКОГО СОСТАВА ЧЕРНОГО ГРЕЦКОГО ОРЕХА

Пищевая ценность 100 г:

- Калорийность: 618 ккал
- Белки: 24,06 гр
- Жиры: 59 гр
- Углеводы: 3,11 гр
- Пищевые волокна: 6,8 гр
- Зола: 2,47 гр
- Крахмал: 0,24 гр

- Вода: 4,56 гр
  - Моно- и дисахариды: 1,1 гр
  - Насыщенные жирные кислоты: 3,368 гр
- Химический состав плодов и листьев черного грецкого ореха весьма сложный. Но именно благодаря этому растению не имеет природных аналогов.

В результате лабораторных исследований в черном грецком орехе обнаружены следующие крайне полезные для организма человека вещества:

- юглон — биологически ак-

происхождения. Выводят из организма соли тяжелых металлов, токсины, связывают свободные радикалы;

- органические кислоты и растительные жиры;
- множество витаминов: аскорбиновая кислота (в 50 раз больше, чем в цитрусовых), витамин А и его предшественник бета-каротин, все витамины группы В;
- микро и макроэлементы: селен, магний, железо, кремний, калий, фосфор, марганец,

ванию, выдавливая масло холодным способом. Это и есть первый холодный отжим, в результате которого получают качественное масло премиум класса, обладающее всеми натуральными пищевыми свойствами исходного сырья.

Показания к назначению препаратов, содержащих черный грецкий орех, весьма и весьма обширны:

- заболевания желез внутренней секреции (щитовидной, поджелудочной и др.);
- патология опорно-двигательного аппарата (полиартрит, остеохондроз, артрозы и артриты и пр.);
- аллергические, грибковые, бактериальные, вирусные поражения кожи;
- рассеянный склероз;
- злокачественные и доброкачественные новообразования различных органов;
- хроническая интоксикация (алкогольная, никотиновая и др.);
- глистные инвазии;
- мигрень и хроническая усталость;
- гинекологические заболевания, болезни органов мочевыделительной и пищеварительной систем;
- туберкулез костей и легких;
- кожная форма системной красной волчанки, ревматизм;
- малярия и многие другие заболевания.

ПРОТИВОПОКАЗАНИЯ К ПРИМЕНЕНИЮ ЧЕРНОГО ГРЕЦКОГО ОРЕХА И СОДЕРЖАЩИХ ЕГО ПРЕПАРАТОВ

Вследствие выраженной биологической активности некоторых веществ, входящих в состав черного грецкого ореха, его препараты противопоказаны детям

младше двух лет, беременным и кормящим женщинам.

Способ применения масла черного грецкого ореха в лечебных целях

Взрослым: за 30 минут до еды по 1 чайной ложке масла 2-3 раза в день, не запивая. При однократном ежедневном приеме 1 десертная ложка утром натощак, не запивая. При употреблении перед сном (через 2-3 часа после последнего приема пищи) способствует очищению печени и жел-

ГРЕЦКИЙ ОРЕХ - ИСТОЧНИК ЗДОРОВЬЯ

тивное вещество. Он обладает противогрибковым, антибактериальным и противоглистным действием. Именно юглон наделяет черный грецкий орех свойством избавлять печень, кишечник, кровь и весь организм в целом от разных паразитов. Кроме того, это вещество является прекрасным природным консервантом и антибиотиком, оно помогает останавливать развитие вредных бактерий и оказывает противоопухолевое действие, но при этом, в отличие химических препаратов, не является токсичным.

- танины — дубильные (вяжущие) вещества, способствующие заживлению поврежденных слизистых оболочек и кожи. Образуя на их поверхности защитную пленку, предотвращают инфицирование ран;
- биофлавоноиды, укрепляющие стенки кровеносных сосудов и оказывающие липотропное и противосклеротическое действие. Они нормализуют артериальное давление, ускоряют остановку кровотечений.
- антоцианиды, относящиеся к флавоноидам, являются мощными антиоксидантами природного

ЧЕМ ПОЛЕЗЕН ЧЕРНЫЙ ГРЕЦКИЙ ОРЕХ И ГДЕ ПРИМЕНЯЮТСЯ СОДЕРЖАЩИЕ ЕГО ПРЕПАРАТЫ?

Действие, которое оказывают на организм человека препараты, содержащие черный грецкий орех, поражает своей многогранностью. Они купируют боль и снимают симптомы воспаления, способствуют остановке кровотечений, рассасыванию рубцов и заживлению дефектов кожи и слизистых. Доказано, что черный грецкий орех активен в отношении многих патогенных бактерий, грибов и гельминтов. Он «чистит» кровь и лимфу, стимулирует иммунную систему, является антиоксидантом, используется в качестве противорвотного, спазмолитического и вяжущего средства. Впервые об использовании черного грецкого ореха при лечении онкологических и паразитарных заболеваний заговорила Хильда Кларк, доктор медицины из США.

Наиболее ценным считается масло черного грецкого ореха «первого холодного отжима».

После очистки плодов от скорлупы их подвергают прессо-

ванию, выдавливая масло холодным способом. Это и есть первый холодный отжим, в результате которого получают качественное масло премиум класса, обладающее всеми натуральными пищевыми свойствами исходного сырья.

ПРОТИВОПОКАЗАНИЯ К ПРИМЕНЕНИЮ ЧЕРНОГО ГРЕЦКОГО ОРЕХА И СОДЕРЖАЩИХ ЕГО ПРЕПАРАТОВ

Вследствие выраженной биологической активности некоторых веществ, входящих в состав черного грецкого ореха, его препараты противопоказаны детям

ных протоков, восстановлению слизистой желудка, рекомендуется принимать, по 1 десертной ложке масла не запивая.

Детям от 4 до 6 лет по 5-10 капель, от 6-10 лет по одной кофейной ложечке, старше 10 лет — по 1 чайной ложке. Детям рекомендуется добавлять необходимое количество масла черного грецкого ореха в каши, салаты, винегрет, как витаминную и вкусовую добавку.

Наружно: применяется для смазывания поражённых участков кожи.

Не применять при повышенной температуре, тошноте, рвоте, отравлении. Нельзя запивать водой или другими жидкостями. При пониженной кислотности желудочного сока можно принимать масло черного грецкого ореха с несколькими каплями лимонного сока.

При отите народные целители рекомендуют закапывать по 3-5 капель в ухо.

Продукция производится и доставляется из Болгарии. Все для вашего здоровья и процветания! Тел: 89141109742

Специалист сүбэлиир

МОДЬУУН

Модьюун (микроспория — стригущий лишай). Киэнник тардаммыт сыстыганнаах тири ыарытыа. Микроспорум диэн кыракий тэллэйдэр көбүгүллэр. Модьюунунан үксүн оворор ыалдыааччылар. Манньк ыарытылаах дьиэ кыылларыттан: кюоскалартан, ыттартан сыстааччылар. Маны таһынан, ыалдыбыт киһи тириититтэн, туттубут тэрилиттэн (соттор, тараах, бэргэнэ, кыптыый, баттах кырыяр массынка уода.), таһаһын-сабын нөнгүө сугулуохтарын сөп.

Нам оройуонугар быйыл бу ыарынан тустуунан дьарыктанар оскуола овороро ыарыдылар. Биллэрин курдук, тустуу кэмигэр тири олус элбэхтик күүскэ аалылар буолан, манньк ыарытылаах киһи элбэх киһиэхэ ыарытын сыһыарыан сөп.

Сыстыһыы буолбуттан ыары бааһа көстүөр диэри 5-7 хонуктан 4-6 нэдиэлэ диэри инкубационнай бириэмэ ааһыан сөп. Киһи ыарыдаһына тириитигэр төгүрүктүгү быһылаах кыра эбэтэр кэлин улаатар кыһыл кытылылаах, ортого тургайан көстөр кыра хохтоох, улаханньк кыһыптар, сууннааха, инчэттэххэ өссө тарбанан иһэр баастар тахсаллар. Бу баастар ордук сирэйгэ, мооньуга, илиигэ, санныга, искэ, көксүгэ, баттах быһыгар тахсыахтарын сөп. Баттах тирииттэн 2-5 мм үрдүгүнэн тоһуталаан түһэр, кылабачыйбат буолар, устунан төгүрүктүгү быһылаах, хоһунан бүрүллүбүт тарабай үөскүүр.

Балдыбыт оҕо үтөрүөр диэри оҕо саадыгар, оскуолаҕа, спорт саалатыгар, бассейнга сылдыраа бобуллар. Дьиэ кэргэнин дьыно уонна коллективнай контактар бары кэтэбилгэ ылыллаллар. Олорор дьиэтигэр дезинфек-

ция оһоһулуохтаах, утууар, кэтэ сылдыбыт таһаһын, сотторун, тарааһын баарытын мыйылааһа, содалаах суурадаһынан сууулуохтаах, итии өтүүгүнэн кичэйэн өтүүктэнннлиэхтээх. Спортивнай саалалар, спортивнай инвентар, мааттар, душевой хостор, кабинкалар, скамейкалар күн аайы анал дезинфекционнай суурадаһынан СанПин быраабылаларын тутуһан сууулуохтаахтар. Дезинфекцияҕа А-Дез, Макси-Дез, Акваминол, Альпинол, Аламинол Плюс, Макси-Септ диэн противогрибковой суурадаһынар СанПин көнүллээхтэр.

Бу ы а р ы т а н үтөрүбүттэрин лабораторнай анализ нөнгүө бигэргэтиэххэ наада.

Модьюунунан ыалдыбат туһуттан хас биридди киһи тус бэйэтин ырааһын көрүнэн, этин-сиинин, таһаһын-сабын ыраастык тутан, туспа соттордоох, эт суунар мочалкалаах, тапчакалаах буолуохтаах.

Дьиэ кыылларын түүлэрэ түһэр, тарабай данар, бааһыгар буоллаһтарына, ветеринарнай станцияҕа илдьэн көрдөрөн эмтэтиллэр, ыспырапка ылыллар. Кыыллары тутан, имэрийэн баран, илиини мыйылааһа уунан суунар наадалааһын умнуман, кыракий хайа тардыларынын йодунан, фукокорцинынан сотуллар.

Рыноктан атылаһылыбыт таһаһы сууян эбэтэр өтүүктээн баран таһнар ордук. Парикмахерскайга баттах кырыгаран баран, шампуннаах уунан суунар ордук.

Өскөтүн ыарыы сибикилэрэ баар буоллаһына, эмп үлэһиттэригэр тутатына көрдөрүн.

В.Н. ПОПОВА, дерматолог - быраас

ИДЬУО ИИТИННЭРЭР

ДЫНГЭ СУОХ ХАРЧЫНАН ТӨЛӨӨЛЛӨР

Муус устар 24 — ыам ыйын 1 кк. манньк иһитиннэриилэр кирибиттэр: 12 — араас эчэйи, 2 — уоруу, 1 — суол быһылаана, 1 — баһаар, 18 — араас түбэлтэ.

Муус устар 26 күнүгэр «03» ОСМП диспетчерэ телефонунан иһитиннэрбитинэн, сокуоннай сааһын ситэ илик оҕо И. Винокуров уулуссаҕа турар «Мои документы» дьиэ таһынаабы площадкага ооньуу сылдыан үөһэттэн сууллубут.

Муус устар 27 к. полиция майора Н.М. Кириллин иһитиннэрбитинэн, Нам оройуонун киин балыһатын кыл. бырааһа Л. А. Слепцов сааһын ситэ илик кыыс хат буолан көрдөрбүтүн биллэрбит. ПДН бэрэбиэркэ ыттар.

Муус устар 28 к. УУП Кобяков иһитиннэрбитинэн, 2016 сыл алтынньытыттан 2017 сыл муус устарыгар диэри кэмгэ Кыһыл Сыыр бөһ. Аммосов уул. 33№-гэр олорор 1955 с. т., гр. Л.И. Тимофееваттан 50 тыһ. солк. суумалаах 30 м. үһуннаах гаас турбатын уорбуттар. УУП бэрэбиэркэ ыттар.

Муус устар 24 күнүгэр «01» диспетчерэ иһитиннэрбитинэн, ипподромга рулоннаах от умайбыт.

ГАИ информирует

«О ПРОФИЛАКТИКЕ НАЕЗДОВ НА СТОЯЩЕЕ ТС»

14 апреля 2017 года около 23ч. 30мин. на км 421+310 ФАД «Виллой» на территории Виллояского района автомашина SSANG YONG ISTANA, под управлением водителя Х., движась из с. Верхневиллояск в сторону г. Якутска, совершила наезд на стоящее ТС марки HOWO 223257M3647W, в результате происшествия 3 пассажира а/м SSANG YONG ISTANA, в том числе 1 ребенок получили ранения различной степени тяжести и были госпитализированы в Виллояскую ЦРБ.

16 апреля 2017 года 22 ч. 30 мин. на км 217+000 ФАД «Кольма» на территории Таттинского района, водитель К., управляя автомашиной марки ТОЙОТА ХАЙЛЮКС, при объезде препятствия в виде стоящего автомобиля на обочине дороги, выехал на полосу, предназначенную для встречного движения. В результате чего

Муус устар 29 к. Ф.В. Николаев иһитиннэрбитинэн, Ымьахтаах бөһ. 1985 с.т., гр. Посельской өлүгэ көстүбүт. ГИБДД бэрэбиэркэ ыттар.

Муус устар 24 к. УУП көмөлөөһөчүтэ В.М.Шелковников иһитиннэрбитинэн, Нам — Булуус айан суолугар быраһыллыбыт Т-Samгу массына көстүбүт. ГИБДД бэрэбиэркэ ыттар.

Муус устар 27 к. Аппааныттан гр. Павлов иһитиннэрбитинэн, «Туллук» уу ылар сиргэ Намга олорор 1990 с.т., гр. Федоров итирик туруктаах сылдыан, КАМАЗ уонна ЗИЛ-130 уу баһар массыналар көлүөһэлэрин тэспит. УУП бэрэбиэркэ ыттар.

Муус устар 29 күнүгэр Намтан «Волна» маһаһын атылаааччыта иһитиннэрбитинэн, биллибэт киһи 2500 солк. суумалаах итирдэр утаһы 500 солк. дынгэ суох купюраларынан төлөспүт. УУП бэрэбиэркэ ыттар.

11 административнай буруйу оноруу боротокуола толоруллубут. ГАИ 554 транспорты бэрэбиэркэлээбит, 71 боротокуолу толоруллубут, 5 суопшар арыгы иһэн тутуллубут, 1 суол быһылаана тахсыбыт, 7 массына ыстарааптыыр стоянкаҕа туруоруллубут.

находившийся на встречной полосе водитель О., управлявший автомашиной УАЗ-220695, в целях предотвращения столкновения не справившись с управлением допустил опрокидывание транспортного средства на проезжей части. В результате данного ДТП 5 человек получили травмы, в т. ч. 1 ребенок.

Таким образом, сопутствующими причинами вышеуказанных ДТП явились наличие на проезжей части стоящих транспортных средств.

В целях обеспечения безопасности дорожного движения, профилактики ДТП в виде наездов на стоящее ТС, ОГИБДД ОМВД России по Намскому району просит население предоставлять информации о наличии брошенных и (или) неисправных транспортных средств по телефонам: 02, 102, 41-771, 41-202.

ГОСАВТОИНСПЕКЦИЯ

Администрация муниципального образования «Намский улус» извещает о проведении публичных слушаний по отчету об исполнении бюджета МО «Намский улус» за 2016 год. Дата проведения: 18 мая 2017 года. Время проведения: 15ч.00м. Место проведения: с.Намцы, ул.Октябрьская 1, актовй зал Администрации МО «Намский улус».

Просим население Намского улуса принять активное участие.

Рекомендации и предложения по проекту решения принимаются до 18 ч. 00 мин. 15мая 2017 года по адресу: с.Намцы, ул. Октябрьская 1, каб. 202, 204. Электронный адрес:

namsfo@sakha.gov.ru, namsfo@rcitsakha.ru

Форма внесения предложения письменная с указанием конкретных статей и пунктов проекта муниципального правового акта, в которые предлагается внести изменения и (или) дополнения с указанием следующих данных участника: Ф.И.О., год рождения, адрес места проживания, место работы/учебы, контактный телефон.

Предложения, оформленные с нарушением требований не рассматриваются.

Основания:

- Федеральный закон от 06.10.2003 года № 131-ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации»;
- Устав МО «Намский улус»;
- Положение о публичных (общественных) слушаниях в муниципальном образовании «Намский улус», утвержденное решением улусного Совета депутатов от 27.11.2015 года № 13-3.

Отчет об исполнении бюджета МО «Намский улус» за 2016 год размещен на официальном информационном портале РС (Я) по адресу: **mr-namskij.sakha.gov.ru**

ВНИМАНИЕ, РОЗЫСК!!!

Отделом МВД России по Намскому району разыскивается без вести пропавший Матвеев Сергей Иванович, 30.10.1961 г.р., проживающий в с. Аппаны Намского района, который 20.04.2017 г. вышел из дома и до настоящего времени не вернулся. Последний раз видели в местности «Бүөр Күөл» с. Аппаны Намского района.

Продолжаются поисково-спасательные мероприятия, которые до настоящего времени не дали результатов.

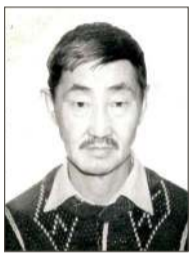
Приметы: рост 160 см, худощавого телосложения, лицо смуглое, имеет лобную лысину на голове, носит усы.

Особые приметы: в силу перенесенного в 2015 году инсульта, речь невнятная, при разговоре заикается, иногда бывает потеря памяти, инвалид 2 группы, имеет татуировку на правом бедре – рисунок в виде цветов, зубы частично отстутствуют.

Был одет: шапка вязаная черного цвета, брюки спортивные черного цвета, куртка синего цвета.

При себе имел сотовый телефон марки Micromax. Лиц, владеющих какой-либо информацией убедительно просим сообщить по тел. 8(41162) 41202, 020 (дежурная часть), 89142969081, 700981 (уголовный розыск). Конфиденциальность гарантируется.

КЭРИЭСТЭБИЛ

Күндү кэргэним, абабыт, эһэбит, хос эһэбит, үлэ ветерана Тарабукин Дмитрий Павлович соһуччу ыалдын олохтон туораабыта бу дьыл ыам ыйын 8 күнүгэр 1 сылын туолар.

Кини 1948 с. бэс ыйын 1 күнүгэр Таатта улуунун Уус Таатта селотугар Тарабукин Павел Терентьевичта-ахха үһүс ошонон күн сириң көрбүтэ. Митя 10 саастаар ийэлэрэ өлөн, 6 оҕону соҕотох аҕалара көрөн-харайан киһи онортообута. Кинилэр ыраах учаастакка субай сүөһү көрөн совхоз үлэһиттэрэ буолбуттара. Кыракый Митя кыһалҕаны билэн, ыалдын эһин 3 эрэ кылааһынан үөрэнэн бүһпүтэ. Ол курдук, кини 16 сааһыттан үлэ киһискэлэнэн бостууктаан 1971 с. Саха АССР Верховной Советын президиумун Бочуотунай грамотатынан наҕараадаланар. Дмитрий кыһынын от тийээччи ДТ тракторга прицепцигинэн, саас сизмэ ыһытыгар, бу кэннэ Уус Таатта орто оскуолатыгар старшай кочегарынан ыарахан үлэлэргэ үлэлээбитэ.

Кэлин 1976 с. Нам оройуногар кэлэн олохсуйан, магнай Фрунзе учаастагар арыы собуотугар оһох оттоочунан уонна рабочайынан 2 сыл, онтон «Искра»

учаастагар эмиз субай сүөһү көрөөччүнэн, сайынын оттоон энкилэ суох үлэлээбитэ.

1980 сыл Нам селотугар сибээс узелыгар кочегарынан, сотору буолаат, старшай кочегарынан үлэлээбитэ. Сайынын тэрилтэ түһэриллэр оттоонун былаанын толорорго ыраах арыыга оттоонунга биригэдириинэн билинэллэрэ. Тэрилтэ былаанын толорон «Беларусь» тракторынан наҕараадаламмыта. Котельнайга гаас оттук кириэр диэри үтүө суобастахтык үлэлээбитэ. Дмитрий үлэлээбит сирдэрин айы грамоталарынан, Коммунистической үлэ ударнигынан хас да киһискэтинэн наҕараадаламмыта. Биһиги 2 кыыс оҕону иитэн элбэх сиэннэнэн олорубут, онно эһэбит куруук эбит бэлэмнээн астыырын сөбүлүүрө. Маны таһынан Миитэрэй илиитигэр добуурдаах буолан, унтуу улларан, Фрунзега олорубуоттан элбэх киһи сакааһын ыла. Дьэ уот туттан дьоллооһунан аабынара. Үйэтигэр иккитэ оһолго түбэһэ сылдыбыта, олор содуллара доруобуйатын эмсэҕэлээн барбыттар.

Күндү киһибитин, ыарахан ыарыһабы, 39 хонук устата дьаныһан эмтээбит быраастарыгар Максимов Петр Петровичка уонна Шестаков Николай Михайловичка, реанимация медиэстэрэлэригэр улахан махталбытын биллэрэбит, чэгиэн доруобуйаны, дьолу баҕарабыт.

Кэргэнэ, кыргыттары Поротова Е.Д., Тарабукина А.Д. дьиз кэргэнтэрэ

БИЛЛЭРИИЛЭР

Бырааһынныктыгарынан сибээстэн хаһыт аныгыс нүөмэрэ ыам ыйын 12 күнүгэр тахсыаба.

Продаётся 2-х комнатная квартира 35 кв. м с пристройкой на 25 кв.м в с. Хамагатта Намского р-на, с ремонтом, септик, настенный котел, еврорадиаторы, пластиковые трубы, новая эл. проводка, стеклопакеты, ламинат, интернет ТВ Wi Fi, утеплен и обшит, огород, теплица, водопровод, душ и туалет отдельно от соседей, кладовка, участок, песочница. 800.000 руб. без торга. Тел. 89246624868

ЫТЫКТАБЫЛЛААХ НАМ УЛУУХУН ОЛОХТООХТОРО!

«Төрүт уу» тэрилтэ «Олонхо» атыы дьэтигэр, үлэ күнүгэр 9.00 чаастан 19.00 чааска диэри, баскыһыаннааҕа 10.00 чаастан 18.00 чааска диэри үлэлиир.

Дьэбэ тиэрдэн биэри диспетчерэ 10.00 чаастан 18.30 чааска диэри үлэлиир.

Билсэр телефоннар: 8-924-873-73-11, 8-914-300-11-70. Баскыһыаннааҕа дьэбэ тиэрдии оһоһуллубат.

Аппааныга Л. Левин уул. 3 №-гэр атыыланар (урукку кулууп киһобудката). Үлэ күнүгэр 9.00 чаастан 18.00 чааска диэри. Баскыһыаннааҕа үлэлээбэт.

«Энсиэли» хаһыат редакцията быстах кэмгэ (1 сылтан ордук) корректору наадыйар. Ирдабила – нуучча, саха тыла үөрэхтээх буолуохтаах.

Билсэр тел. 41-332, 89141062123

«Продаю речной песок: а/м Камаз – 3000,00 руб.; а/м Китаец – 6000,00 руб. Тел. 89142874075

«Продается земельный участок в с. Намцы (15 сот.) по ул. Жиркова, 17 (свет, газ рядом). Участок ровный, сухой. Цена – 400 т.р. Тел. 89644239716

«Продаю частный дом в с. Модутцы 97м2 с надворными постройками: баня, гараж 6х7, хотон, огород. Тел. 89243660681, 89241649096

Коллегия юридической защиты. Юридическая помощь по возврату водительских удостоверений, ДТП, возврат по амнистии уже лишенных прав. Официально. 8-800-35-01-002 Звонок бесплатный

УҺУРЭХ ТЫПТАР

Күндүттэн күндү киһибитин, амарах аҕабытын, эйбэс эһэбитин **НИКИФОРОВ СПАРТАК МИРОНОВИЧ** 80 сааскын туолар үөрүүлээх үбүлүөйүнэн ис сүрэхтэн долгуйан туран эҕэрдэлиибит!

Кыра эрдэхтэн төгүрүк тулаайах хаалан, олох бары күчүмэҕэйдэрин эрдэхтик туораангын, олохтун тухары үлэни үрдүктүк тутангын, дьэ кэргэнгин иитэн, харыстаан, арагаччылаан, үлүскэннээх үлэбинэн, хары күүһүнэн дьонун олоһу олорон кэллин! Аҕсаабат кыһамныын, эйбэс сыйһанын, уҕараабат тапталын, үтүө сүбэн-аман иһин барҕа махталбытын тиэрдэбит. Биһигини үөрдэн этэнгэ сылдыаргар, өссө да үһунук дьоллоохтук олорорго баҕарабыт!

Өбөлөрүң, сиэннэриң, хос сиэннэриң, аймахтарың

Аар тайҕабыт – барыбыт баайбыт

МЭЛДЫ БЭЛЭМ БУОЛУОХХА

Соторутааҕыта, муус устар 28 күнүгэр, биһиги улуспутугар **СР ойуурун дьыалаларыгар Департаменын дьаһалынан ойуур баһаарын, уоту умулларыга үлэлиир анал хайыскалаах тэрилтэлэр холбоһуктаах республикатааҕы тренировкалара Эбэ сайылыгар буолан ааста.**

Бу үөрэххэ «Нам лесничества» СР ГКУ, «Сахалесресурс» ГАУ, Намнааҕы баһаарынай чаас, МЧС Намнааҕы салууспатын, айылҕа харыстабылын инспекциятын, баһаарынай нэдээр салууспатын үлэһиттэрэ, нэһиликтэр добровольнай баһаарынай этэрээттэрэ кыттыһыны ыллылар.

Бу тэрээһин сүрүн сыала-соруга: 2017 сылга, ойуур баһаара турар куттала баар кэмгэр, эмискэ турбут баһаара умулларыга улууска баар бары тэрилтэлэр, нэһиликтэрдээҕи баһаарынай дружиналар кыахтарын, баар күүһү (дьону, техниканы) суһаллык түмүүгэ, кинилэри сөптөөхтүк аттаран туруоран баһаара умулларыга үөрэтии, соһуччу быһылаанна мэлдьи бэлэм буолууну ситиһии.

Намнааҕы лесничество (сал. М.С. Жирков) үлэһиттэрэ Эбэ сайылыгытын сыйһытын ортоугар эрчилинни салайарга бары өттүнэн эппиэттиир полевой пууну бэлэмнээбиттэр. Пуунтан балаҕа тэйиччи, харах ылар сиригэр, эрдэ былааннаабыт сирдэригэр өрт уотун уматтылар. Уот тэнийиэхчэ буолан эрдэһэн баһаара умуллара кэлбит дьон тула өттүттэн утуу-субуу кириэн уоту умулларыга туттуллар араас тэрилинэн умулларан кириэн бардылар. Булуугу соспут трактордар уот турбут сири ыраарынан күөйөн, иилии хорутан уоту тохтоотор балаһаны оноро оҕустулар. Өр буолбата. Турбут уот тута хам баттанна.

Бу тренировка куораттан СР ойуурга сыйһаннаһы департаменын салайааччытын солбуйааччыта Хон Джуластан Иванович, «Якутлесресурс» ГАУ салайааччытын солбуйааччыта Иванов Спартак Иннокентьевич, «Нам улууһа» МТ баһылыгы солбуйааччы Н.Н. Степанов уонна республика, улуус тэрилтэлэрин салайааччылары сырыттылар.

Тренировка хайдах барарын кэтээн көрөр анал комиссия турбут баһаара умулларыга кыттар дьону салайыы хайдах таһымнаахтык барбытын, умулларааччылар төһө чуолкайдик үлэлээбиттэрин, хамсаммыттарын сыаналаатылар, түмүк оһордулар. Тыл эппит салайааччылар бу тэрээһин сыалын сиппигин, туһааннаах подразделениелар сөпкө тэринэн, турунан үлэлээбиттэрин, бэлэмнэрэ үчүгүдэн бэлитээтилэр. Бу тэрээһин сөптөөх таһымна, тэрээһиннээхтик ытыллар усулуобуйатын тэрийбиттэрин иһин улуус дьаһалтатыгар уонна Намнааҕы лесничество коллективтар махтаннылар.

Быһыл дьыл эрдэлээн, хаар эрдэ ууллан сирбит-уопшут хара сиринэн көрбүтүн, кураан сайын кэлэр чинчилэммитин, онон хаһаангытаагар да ойуурга уот турар, баһаар буолар куттала баарын, онон нэһилиһиньэбэ, ханна да сырытталлар, уоту сэрэхтээхтик тутталларыгар үөрэтии, сэрэтии, өйдөтүү үлэни бары хайысханан ыгытар наадатын тоһоҕолоон бэлитээтилэр.

Күндү биир дойдулаахтарбыт!

Аар тайҕабытыгар, хаарыаннаах хара тыабытыгар өрүү харыстабыллаахтык сыйһаннаһабын! Ханна да сырыттарбыт уоту-күөһү сэрэхтээхтик туттуоһун!

И. ИВАНОВ

<p>Күндү тапталлаах кэргэним, абабыт, Үөдэй нэһилигиттэн төртүттэн Нам олохтооһо</p> <p>ЯДРЕВ</p> <p>Владимир Владимирович</p> <p>57 сааһыгар ыам ыйын 1 күнүгэр биһиги кэҕэбиттэн эмискэ, соһуччу ыалдын олохтон туораабытын чугас аймахтарытыгар, доботторбутугар, билэр дьоммутугар диригиник курутууһун туран иһитиннэрэбит.</p> <p>Кэргэнэ Анастасия Гаврильевна, кыргыттары Лена, Оля, күтүөтэ Сержа</p>	<p>«Нам улууһа» муниципальнай тэрилли дьаһалтата, улуус муньабын депутаттарын сэбиэтэ «Үөдэй нэһилиэгэ» муниципальнай тэриллитин баһылыгар Ядрев Семен Владимировичка, улуус муньабын депутатыгар Ядрев Екатерина Владимировнага биригэ төрөөбүт убайдар</p> <p>ЯДРЕВ</p> <p>Владимир Владимирович</p> <p>ыалдын олохтон туораабытын дириг кутурбаммытын тиэрдэбит, аһыгытын тэнгэ үлэстэбит.</p>	<p>Биригэ үөрэммит дьүөгэбитигэр Сивцева Матрена Михайловнага, кини дьиз кэргэттэригэр, биригэ төрөөбүттэригэр, аймахтары тапталлаах ийэлэрэ, эбэлэрэ, 1 Хомуस्ताх Ытык киһитэ, Герой-ийэ, үлэ ветерана</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>ыарахан ыарыһтан күн сириттэн барбытынан дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p>Биригэ үөрэммит 1 Хомуस्ताх орто оскуолатын 1986 с. выпускниктара</p>	<p>Үөдэй нэһилигитин олохтоохторугар, эбэтэ Эвдокия Гаврильевнага, ийэтэ Маргарита Васильевнага, аҕата Гаврил Алексеевичка, быраата Владимирга, балта Ангелинага хаарыан сизэ, оҕолоро, убайдара</p> <p>ПОСЕЛЬСКОГО</p> <p>Алексей Гаврильевича.</p> <p>МКУ «Управление образования» Намского улуса и профсоюз работников образования «Альтернатива»</p>
<p>Күндү убайбыт, бырааппыт</p> <p>ЯДРЕВ</p> <p>Владимир Владимирович</p> <p>б.д. ыам ыйын 1 күнүгэр соһуччу ыалдын күн сириттэн күрэммитинэн тапталлаах кэргэнигэр Анастасия Гаврильевнага, кыргыттарыгар Лена, Оляга, күтүөппүгэр Сержага дириг кутурбаммытын тиэрдэбит, аһыгытын тэнгэ үлэстэбит.</p> <p>Биригэ төрөөбүттэрэ уонна кинилэр дьиз кэргэттэрэ Үөдэйтэн, Намтан, Дьокуускайтан</p>	<p>Күндү күтүөппүгүгэр, табаарыспытыгар Алексей Михайлович Петровка күн күбэй ийэтэ</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>ыалдын олохтон барбытынан дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p>Александра, Семен Ядревтар Үөдэйтэн</p>	<p>«Нам улууһа» муниципальнай тэрилли дьаһалтата, улуус муньабын депутаттарын сэбиэтэ, улуустааҕы ветераннар сэбиэттэрэ 1 Хомуस्ताх нэһилигитин Ытык киһитэ, Герой-ийэ, үлэ ветерана</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>уһунук ыалдын олохтон туораабытын ололоругар, кинилэр дьиз кэргэттэригэр, аймахтарыгар, биригэ үлэлээбит үөлээннээхтэригэр дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>	<p>Убаастыыр, күндүтүк саныыр доботтубут, Үөдэйбит нэһилигитин кэскиллээх ыччата, дьиз кэргэн амарах аҕата</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич</p> <p>соһумардык күн сириттэн барбытынан төрөппүттэригэр Маргарита Васильевнага, Гаврил Алексеевичка, эдьийигэр Екатерина Алексеевнага, балтыгар Ангелинага, быраатыгар Владимирга, дьиз кэргэнигэр, аймахтарыгар, чугас доботторугар дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. Эн сирдык мичээриң өрүү биһиги сүрэхпитигэр.</p> <p>Үөдэй нэһилиэгэ, «Эрчим» эдэр ыччат түмсүүтэ</p>
<p>Күндү балтыбытыгар, эдьийбитигэр Анастасия Гаврильевнага, кини дьиз кэргэттэригэр тапталлаах кэргэнэ, ололоругар аҕалара</p> <p>ЯДРЕВ</p> <p>Владимир Владимирович</p> <p>соһуччу бу күн сириттэн барбытынан дириг кутурбаммытын тиэрдэбит, аһыгытын тэнгэ үлэстэбит.</p> <p>Чемезовтар, Поликарповтар, Хомуस्ताахтан, Намтан, Таастаахтан Аргуновтар аба уустара</p>	<p>Улуустаабы киин балыһа администрацията, профсоюзнай комитетта, 1 Хомуस्ताх участкавай балыһатын коллектива Герой-ийэ, тыыл, үлэ уонна медицина ветерана, нэһилиэк Ытык кырдыаҕа</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>уһун, ыарахан ыарыһтан күн сириттэн барбытынан биригэ үлэлиир коллегабытыгар Петрова Евдокия Николаевнага уонна бары чугас дьонноругар, ололоругар, сиэннэригэр дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>	<p>Тапталлаах оҕобут, кэргэним, абабыт, убайбыт, Дьокуускайдааҕы «Недр» үөрэтэр киһи преподавателэ, эрэнэр эркин дурдабыт-хахабыт.</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич – Алешик</p> <p>соһуччу, хомолтолоохтук эдэр сааһыгар олохтон туораабытын чугас дьонунгар, доботторугар-атастарыгар, биригэ үөрэммит ололоругар, аймах-билэ дьоммутугар диригиник курутууһун туран иһитиннэрэбит.</p> <p>Ийэтэ, аҕата, кэргэнэ, оҕолоро, биригэ төрөөбүт быраата, балта</p>	<p>Үөдэй нэһилиэгэ «Чуораанчык» оҕо саадын коллектива биригэ үлэлиир коллегабытыгар Маргарита Васильевнага, кини дьиз кэргэнигэр, чугас дьонунгар тапталлаах уоллара</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич</p> <p>«Чуораанчык» оҕо саадын коллектива</p>
<p>Күндү кутуөппүгүгэр, табаарыспытыгар Алексей Михайлович Петровка күн күбэй ийэтэ</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>ыалдын олохтон барбытынан дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p>Александра, Семен Ядревтар Үөдэйтэн</p>	<p>Улуустаабы киин балыһа администрацията, профсоюзнай комитетта, 1 Хомуस्ताх участкавай балыһатын коллектива Герой-ийэ, тыыл, үлэ уонна медицина ветерана, нэһилиэк Ытык кырдыаҕа</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>уһун, ыарахан ыарыһтан күн сириттэн барбытынан биригэ үлэлиир коллегабытыгар Петрова Евдокия Николаевнага уонна бары чугас дьонноругар, ололоругар, сиэннэригэр дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>	<p>Күндүтүк саныыр, тапталлаах сизим, бырааппыт, убайбыт, баар-суох эрэллээх оҕобут</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич – Алешик</p> <p>соһуччу хомолтолоохтук олохтон туораабытын уолбар, убайбытыгар, аҕатыгар Гаврилга, күндү саҕасытыгар, ийэтигэр Маргаритага, кийиппитигэр, кэргэнигэр Викага, кырачаан ололоругар Сандаарага, Арылханга, биригэ төрөөбүттэригэр, бырааппытыгар Володяга, балтыбытыгар Ангелинага дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. Аһыгытын тэнгэ үлэстэбит.</p> <p>Чугас хаан-уруу дьонунт эбэ Дуна, Петровтар, Посельскийдар, Эверстовтар, Неустровтар</p>	<p>Үөдэй нэһилиэгэ «Чуораанчык» оҕо саадын коллектива биригэ үлэлиир коллегабытыгар Маргарита Васильевнага, кини дьиз кэргэнигэр, чугас дьонунгар тапталлаах уоллара, убайдара, бырааттара уонна Эверстова Екатерина Алексеевнага, бары аймахтарыгар</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич</p> <p>эдэр сааһыгар соһумардык олохтон туораабытын дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>
<p>Күндү кутуөппүгүгэр, табаарыспытыгар Алексей Михайлович Петровка күн күбэй ийэтэ</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>ыалдын олохтон барбытынан дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p>Александра, Семен Ядревтар Үөдэйтэн</p>	<p>Улуустаабы киин балыһа администрацията, профсоюзнай комитетта, 1 Хомуस्ताх участкавай балыһатын коллектива Герой-ийэ, тыыл, үлэ уонна медицина ветерана, нэһилиэк Ытык кырдыаҕа</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>уһун, ыарахан ыарыһтан күн сириттэн барбытынан биригэ үлэлиир коллегабытыгар Петрова Евдокия Николаевнага уонна бары чугас дьонноругар, ололоругар, сиэннэригэр дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>	<p>Күндүтүк саныыр, тапталлаах сизим, бырааппыт, убайбыт, баар-суох эрэллээх оҕобут</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич – Алешик</p> <p>соһуччу хомолтолоохтук олохтон туораабытын уолбар, убайбытыгар, аҕатыгар Гаврилга, күндү саҕасытыгар, ийэтигэр Маргаритага, кийиппитигэр, кэргэнигэр Викага, кырачаан ололоругар Сандаарага, Арылханга, биригэ төрөөбүттэригэр, бырааппытыгар Володяга, балтыбытыгар Ангелинага дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. Аһыгытын тэнгэ үлэстэбит.</p> <p>Чугас хаан-уруу дьонунт эбэ Дуна, Петровтар, Посельскийдар, Эверстовтар, Неустровтар</p>	<p>Үөдэй нэһилиэгэ «Чуораанчык» оҕо саадын коллектива биригэ үлэлиир коллегабытыгар Маргарита Васильевнага, кини дьиз кэргэнигэр, чугас дьонунгар тапталлаах уоллара, убайдара, бырааттара уонна Эверстова Екатерина Алексеевнага, бары аймахтарыгар</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич</p> <p>эдэр сааһыгар соһумардык олохтон туораабытын дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>
<p>Күндү кутуөппүгүгэр, табаарыспытыгар Алексей Михайлович Петровка күн күбэй ийэтэ</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>ыалдын олохтон барбытынан дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p>Александра, Семен Ядревтар Үөдэйтэн</p>	<p>Улуустаабы киин балыһа администрацията, профсоюзнай комитетта, 1 Хомуस्ताх участкавай балыһатын коллектива Герой-ийэ, тыыл, үлэ уонна медицина ветерана, нэһилиэк Ытык кырдыаҕа</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>уһун, ыарахан ыарыһтан күн сириттэн барбытынан биригэ үлэлиир коллегабытыгар Петрова Евдокия Николаевнага уонна бары чугас дьонноругар, ололоругар, сиэннэригэр дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>	<p>Күндүтүк саныыр, тапталлаах сизим, бырааппыт, убайбыт, баар-суох эрэллээх оҕобут</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич – Алешик</p> <p>соһуччу хомолтолоохтук олохтон туораабытын уолбар, убайбытыгар, аҕатыгар Гаврилга, күндү саҕасытыгар, ийэтигэр Маргаритага, кийиппитигэр, кэргэнигэр Викага, кырачаан ололоругар Сандаарага, Арылханга, биригэ төрөөбүттэригэр, бырааппытыгар Володяга, балтыбытыгар Ангелинага дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. Аһыгытын тэнгэ үлэстэбит.</p> <p>Чугас хаан-уруу дьонунт эбэ Дуна, Петровтар, Посельскийдар, Эверстовтар, Неустровтар</p>	<p>Үөдэй нэһилиэгэ «Чуораанчык» оҕо саадын коллектива биригэ үлэлиир коллегабытыгар Маргарита Васильевнага, кини дьиз кэргэнигэр, чугас дьонунгар тапталлаах уоллара, убайдара, бырааттара уонна Эверстова Екатерина Алексеевнага, бары аймахтарыгар</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич</p> <p>эдэр сааһыгар соһумардык олохтон туораабытын дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>
<p>Күндү кутуөппүгүгэр, табаарыспытыгар Алексей Михайлович Петровка күн күбэй ийэтэ</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>ыалдын олохтон барбытынан дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p>Александра, Семен Ядревтар Үөдэйтэн</p>	<p>Улуустаабы киин балыһа администрацията, профсоюзнай комитетта, 1 Хомуस्ताх участкавай балыһатын коллектива Герой-ийэ, тыыл, үлэ уонна медицина ветерана, нэһилиэк Ытык кырдыаҕа</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>уһун, ыарахан ыарыһтан күн сириттэн барбытынан биригэ үлэлиир коллегабытыгар Петрова Евдокия Николаевнага уонна бары чугас дьонноругар, ололоругар, сиэннэригэр дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>	<p>Күндүтүк саныыр, тапталлаах сизим, бырааппыт, убайбыт, баар-суох эрэллээх оҕобут</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич – Алешик</p> <p>соһуччу хомолтолоохтук олохтон туораабытын уолбар, убайбытыгар, аҕатыгар Гаврилга, күндү саҕасытыгар, ийэтигэр Маргаритага, кийиппитигэр, кэргэнигэр Викага, кырачаан ололоругар Сандаарага, Арылханга, биригэ төрөөбүттэригэр, бырааппытыгар Володяга, балтыбытыгар Ангелинага дириг кутурбаммытын тиэрдэбит. Аһыгытын тэнгэ үлэстэбит.</p> <p>Чугас хаан-уруу дьонунт эбэ Дуна, Петровтар, Посельскийдар, Эверстовтар, Неустровтар</p>	<p>Үөдэй нэһилиэгэ «Чуораанчык» оҕо саадын коллектива биригэ үлэлиир коллегабытыгар Маргарита Васильевнага, кини дьиз кэргэнигэр, чугас дьонунгар тапталлаах уоллара, убайдара, бырааттара уонна Эверстова Екатерина Алексеевнага, бары аймахтарыгар</p> <p>ПОСЕЛЬСКИЙ</p> <p>Алексей Гаврильевич</p> <p>эдэр сааһыгар соһумардык олохтон туораабытын дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p>
<p>Күндү кутуөппүгүгэр, табаарыспытыгар Алексей Михайлович Петровка күн күбэй ийэтэ</p> <p>ПЕТРОВА</p> <p>Софья Алексеевна</p> <p>ыалдын олохтон барбытынан дириг кутурбаммытын тиэрдэбит.</p> <p>Александра, Семен Ядревтар Үөдэйтэн</p>	<p>Улуустаабы киин балыһа администрацията, профсоюзнай комитетта, </p>		

Тыыл дьин тыйыс тыл

СЭРИИ ОБОЛОРО

(Бүтүүтэ. Иннин 2-с сир. көр)

Онон 2 огдообо холбоспуттара. Ийэбит Кутукова (Карамзина) Дария Кирсановна үтүө санаалаах, амарах дууһалаах киһи этэ. Оччолорго тагас-сап тийбэт, көстүбэт да эрдэбинэ, кыраны да аттаран наһаа үчүгэй гына этэрбэс буоллун, сон буоллун тигэрэ. Тириини, тыһы, түүлээҕи имитиигэ маастар этэ. Сыл-сымнаһас гына имитерэ уонна үчүгэй имитиилээх тирииттэн, тыстан тагас тигэргэ чэпчэки дириэ.

Барыбытыгар кыһын, сайын кэтэр тагаспытын эрдэттэн тигитэлээн кэбиһэрэ. Аһылыкпытын да, хаһан да быспакка былаанна-

бут. Кыайыы күнүгэр парадтаан, ырыалаах бары тэнгэ хааман кулууп таһыгар тийэн эргиллэн кэлэрибит.

Мин сэрии бириэмэтигэр төрөөбүт буолан, доруобуйабар оҕустарыылаах этим. Сүрүөҕүм мөлтөҕө, соҕотоҕун сылдырбыттан олус куттанарым. Оскуолаҕа кэлэрбэр-барарбар, аҕам көрдөһүүтүнэн, Охлопова Марина, Кутукова Ааны уонна Чаппай дьин кыргыттар арыаллыыллара. Саас Леонтьева Маринанын хайыһардыыр этибит. Аҕам онгорбут кэтит мас хайыһардаҕым. Кэники үөрөспит учууталларым Сыромятни-

ан тиэрдэр этэ. Бэйэтэ киэп онорон килиэп буһарааччы. Оччолорго саахар дэнгэ көстөр ас этэ. Ол иһин 1 күһүк саахары кыпкыра гына тойон баран хаһан эмэ киллэрэн биэрэр буолара. Элбэх буоламмыт күн аайы уу баһан дьибитигэр тагас сууйарбыт, чох өтүүгүнэн өтүүктүүрүбүт.

Оскуолаҕа мин 1952 с. нулевой кылааска кирибитим. Оччолорго тагас-сап мээһэ көстүбэт быһыылааҕа. Дьонум кыыспыт оскуолаҕа кириэр таҕаһа наада дьин эрдэттэн кэпсэтэллэрин истэrim. Оннук сайыны быһа түбүгүрэн, күһүн син бэлэм буолбута: сүгэн кэбиһэр тагас суумкалаах, ньиэрэ тириэтэ этэрбэстээх, сырдык халлаан күөҕэ ойуулаах ыраахылаах мааны киһи буолан оскуолаҕа барбытым.

Маннайгы учууталым Кондратьев Афанасий Алексеевич дьин орто унуохтаах, бэйэтигэр сөп толору эттээх, сүрдээх ыраастык чабылчыч көрбүт, наһыл баҕайы киһи этэ. Оскуола кэмэ суох элбэх түнүктэрдээх, ол саҕана улахан дьибэ курдук көстүбүтэ. Эчи сырдыгын, муоста, паарта, хара дуоска, барыта килбэчигэс кырааска, сыта-сымара сүрдээбэ. «Кырааска» дьини манна билбитим. Учууталым биэр мааны баҕайы кыһыны кытта олоһуота, кэники билбитим Попова Дуня эбит. Тэтэрээт, ручка, харандаас, чэрэниилэ дьин олус кэмчи этэ. Ахсааны атахтаах суокка суоттуу үөрэнэрибит. Ыраас суруйууга ингэри линейкалаах тэтэрээти биэрэллэрин өйдүүбүн.

Физкультура уроугар мас соһор улахан мас салаасканан 6 - 7 буолан олонор оскуола аттынааҕы сыртан түһэ оонньуур-

кова Евдокия Саввична, Маркова (Суздальова) Варвара Ильинична этилэр. Нуучча тылыгар Мария Григорьевна, Мария Александровна үөрөспиттэрэ. 4-с кылааска миигин кытта Новиков Миша, Мордовской Кеша, Тихонов Юра, Попова Галя, Ситников Юра, Кутуков Петья, Ли Максим, Попова Дуня, Куличкин Ваня, Тихонова Лиза, Прядезников Вая биэргэ үөрэммиттэрэ. Биэр кылааска 2 тус-туһунан кылаасы үөрэтэллэр.

Ити курдук үөрэнэн Модут оскуолатын 1957 с., онтон салгы Хатырык орто оскуолатын 1963 с. бүтэрибитим. Төрөспүттэrim бийигини үөрэттэрэри, 1960 сс. Хатырыкка көспүттэрэ. Ийэбит оскуолаҕа остуорастыыр буолан, күннэтэ хас да оһоҕу отторбут. Мас кыстаан, кылаастары комундан, сууйан, кыраһыын лаампаларын сотон, кыраһыын кутан кизһэ аайы кылаастан араһат буоларбыт.

Хас оскуола барыта оһону иитиигэ туспа суоллаах-иистээх, үгэстээх. Ааспыт көлүгөнэ ыччата пионер, комсомол оскуолатын ааспыттара улахан көмөлөөх. Октябрёнокка, пионерга, комсомолга кирири, араас куруһуок, библиотекаҕа дьарыктаныы, интэриэһинэй кэпсээннэр, көрүдүөстээх кэмнэр, пионерскай сбор, байыаннай-патриотическай «Зарница» оонньуу, тимуровскай үлэ, пионерскай костёр, өйгө-сүрэххэ хаалбыт туристическай поход киһи олоһун устаата күндүтүк саныыр оһо саас кэрэ түгэннэрэ этилэр.

Вера Николаевна КУТУКОВА,
Нам Модуттан төрүттээх,
билигин Дьокуускай куоракка олорор

...Баачан, Бочоох, Өндөрөй –
Үтүө-мааны кырдыаҕастарым...
«Эһээ» дьин ааттыыр –
Үтүөкэн дьоннорум..

Сэрии араллаана хас биридди ыалы аймаабыта, хас биридди саха балаҕанын нүһэр тыһынын толорбута. Олоочу этэрбэстээх кырдалынан сырсыбыт эдэркээн оҕолору, алаастарыттан тэйбэтэх эдэр-сэнэх ыччат дойдуларыттан тэлэһитэн, ийэ-кэргэн сылаас тыһынтан арааран кыйыраах атаартаабыта. Улуу Кыайы хас биридди патриот санаалаах советскай гражданин үлэтин күһүнүн, сомоҕолоһуунан ситиһилибитэ.

Бийиги сахабыт буйуттара, улууспут кырдыаҕастара, биэр дойдулаахтарбыт туруулаһан охсуспуттара, үлэлээбиттэрэ. Оннук биэр үтүө холобурунан, мин Ытык дьонум, эһэм уонна абаҕаларым, үс ини-бии Поповтар буолаллар. Сылын аайы бу – курус кэмгэ, хайаатар да, «Эһээ» дьин ааттыыр аҕам дьомун ахтан-санаан аһабын...

аат» уордьан III ст., Аҕа дойду сэриитин II ст., «Германияны Кыайы иһин», Кыайыы, Жуков мэдээлэринэн наһараадалаабыта. Үтүмэн үлэтин, дьүккүөрдээх олоһун сыаналаан, Нам улууһун Бочуоттаах олохтооҕо аат ингэриллибитэ.

Орто уол - Попов Василий Николаевич – Бочоох, норуот ырыаһыта, олонхоһут.

Кини Кэнэли арытыгыгар 1909 с. тохсунньу 13 күнүгэр төрөөбүтэ. Ийэлэрэ эрдэ өлөн, эбэлэригэр Чуорааннаах Огдоочуйаҕа иитиллэн, чуолаан, Бочоох - норуот ырыатын таптыы, сэнээрэ улааппыта.

Василий Николаевич Аҕа дойду Улуу сэриитигэр икки сыл сылдыбыта. Ворошиловградскай уобаласка тийэн улаханньык бааһыран төрөөбүт дойдутугар төннүбүтэ. Хомойуох иһин, Бочоох сэриигэ сылдыбыт докуменнара сүтэн, хара өлүгүр дьэри сэрии ветерана дьин ааты ылбакка бараахтаабыта, кэмигэр сөптөөх дьаһаныы суоһунан, хайдахтаах курдук тууйуллубат.

ЧС ИНИ-БИИ ПОПОВТАР

Попов аймак Дьахынаан аҕатын ууһуттан төрүттээхпит. Ысхалыын Ыкынаачай, онтон төрүттэнэн Элигиэт дьин киһи төрөөн, Бопшуктар тэнийбиттэрэ. Толкууһут Баһылайтан, Чохчооһой Ньюкулай төрөөбүтүгүн, мин эһэм уонна абаҕаларым, эдьийдэrim кэнчээри ыччаты тэнитэн, күн бүгүн, Хатырык сиригэр киэн аймак буолан олорор.

Бүгүн, мин Чохчооһой Ньюкулайтан төрөөбүт үс ини-бии Поповтар холбур буолар олохторун сырдатыхпын баҕарабын. Улахан уол - **Попов Николай Николаевич – Баачан, Хатырык нэһилиэгэр 1906 сыллаахха муус устар 10 күнүгэр төрөөбүтэ.**

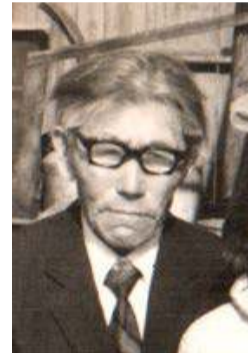
Сэриигэ ыңгырыллыан иннинэ «Ворошилов» аатынан колхозка үлэлээбитэ. Баачан 1942 с. бэс ыйыгар ырааһы Баһылай кытта маассабай хомуурга ыңгырыллан барбыта. Хоту нэһиликтэртэн бэрт элбэх киһи Граф Биэрэгиттэн «Коминтерн» бороһуотунан ыраах айанна турбуттара. Байыаннай бириэстэrim Челябинскай таһынааҕы Чиберкуль станцияҕа ылаат, үөрэн түһэн баран, Ленинградскай фронт 220-с стрелковай полк стрелогунан Ленинград куорат оборонатыгар сэриилэспитэ. Хас биридди уулусса, дьибэ иһин хабыр хапыһыһыга сэриилэһэ сылдьан, сыһааһын унуоһун буулдууа курдары көспүтэ.

Арыс ый госпитальга сытан ситэри эмтэммэккэ сылдьан, килиэби сиэр буолаат, Горькай куоракка эбии байыаннай дьылаҕа үөрэнээт, кыргыһыынонууугар тылланын иккистэн кирибитэ. Бу сырыыга Белорусскай фронт 21-с стрелковай полк стрелогунан 1944 с. ыараханньык бааһырыар дьэри сэриилэспитэ. Нижней Тагил госпитальгар бэрт өр эмтэнэн, нуучча кыһа фельдшер арыаллаан Иркутскайынан Мухтуйаҕа аҕалбыта. Онтон Баланы дьин Ленскэй оройуонун киһитэ Дьокуускайга уобаластааҕы балыһаҕа аҕалан киллэрибитэ.

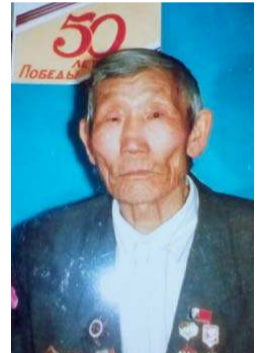
Балыһаттан аймаҕа Попов Семен кэлэн ылан, дойдутугар таһаарбыта. Баттыктаах тайахтаах сылдьан колхоһугар үлэ үөһүгэр түспүтэ. 1967 с. дьэри колхоһугар энкилэ суох үлэлээбитэ. Элбэх оҕо таптаалаах аҕата, эһэтэ, хос эһэтэ. Кэлин Кылыскайга кыра кыһыгар олорон, 2002 сыллаахха 94 сааһыгар сылдьан бу орто дойдуттан барбыта. Николай Николаевич «Албан

Попов Николай Николаевич (Баачан)

Попов Василий Николаевич (Бочоох)

Попов Андрей Николаевич (Уһун Өндөрөй)

бутун, санаа оностубутун ким билиэ баары?!..

Сизинэrim, хос сизинэrim инигэр Кыайыы 75 сылын көрсө ирдэһэр докуменнары булан, төһө да бириэмэ аастар, Аҕа дойду сэриитин кыттыылааһын туоһулуур докумуоннары булар сорок турар.

Норуот ырыаһыта, олонхоһут, колхознай үлэ туйгуна, хорсун сэриитит - Василий Николаевич Попов - Бочоох 1987 сыл балаһан ыйыгар өлбүтэ.

Үһүс уол - эһэм Попов Андрей Николаевич - Өндөрөй оҕонньор. Кини 1944 с. от ыйын 6 күнүгэр армияҕа ыңгырыллыбыта.

Ити иннинэ, 1942 с. бэс ыйыгар, иккис хомуурга икки убайа Ньюкулай уонна Баһылай армияҕа ыңгырыллан барбыттар.

Кини Забальскай байыаннай уокурук 855-с стрелковай полкатыгар Монголия кыраныссатыгар, Соловьевскай станцияҕа, түбэһэн байыаннай бөлэмнэrim итиннэ ааһар. Кэлин бу чаас нүөмэрэ уларыйан, Забайкальскай фронт 67-с стрелковай полката буолар. 1945 с. от ыйын 6 күнүгэр полканы Японияны утары сэриигэ Монголия кыраныссатыгар тийэргэ сатыы походка туруораллар. Ити айаннаан Монголия Баян Тумян, кэлин Чойбалсан дьин ааттамыт куоратынан кыраныссата атырдыах ыйын 8 күнүгэр кизһэ хойут тийээтэrim кытта митинг онорбуттара.

Онно главнокомандующай бирикээһин ааһан иһитинэрибиттэр: «Атырдыах ыйын 9 күнүгэр сарсыарда 4 чааска Советскай Армия Япония кыраныссатын устатын тухары сэриилээн тоҕо кэһэргэ...» ити митингэ үс саха киһитэ тыл

эппит - Архип Георгиевич Кудрин - Абаһыныскай, армия иннинэ Кэбээйигэ райисполком председателинэн үлэлээбит Пинигин Егор уонна биэр киһитин аатын хос эһэм умнаахтаабыт. Кинилэр саллааттары иккис аан дойду сэриитин кыайылаахтык түмүктүүргэ, бэйэни харыстаммакка хорсундук охсуһарга, сэриини дөбөнгүк бүтэрэн үөрэнкөтөн төрөөбүт дойдутугар төннүбүгүн дьин ыңгырыттар.

Кыраныссаҕа дьэри 3 - 4 км эрэ дьибиттэр, ол иһин бары сэрэҕи туһунан сэриилэһэр сэби-сэбиргэли бөлэмнэrim, хомунан, сарсыарда олох эрдэ тыаһа-ууһа суох аһаан, стройдаан айаһна туруммуттар. Улаханньык саһардыбаттара, табаҕы тартарбаттара. Халлаан сырдырын кытта сир-халлаан биэрдэ ньиригэ түспүт. Ону кытта араас өгнөөх ракетанан сигнал биэрэн, халлаан бүтүннүү сырдыан күлүмнүү түспүт. Ити курдук дохсундук, суоһар үлүгэрдик кыраныссаны кэспиттэр.

Эһэм пехотаны кытта

салгыы бара турбут, сууккаҕа 2-3 чаас сынныан нуктуу түһээт, салгыы 70 - 80 км бараллара. Манньык айаннаан Улахан Хинган хайатын туораан, балаһан ыйын 2 күнүгэр Кытай куоратыгар тийээлэр. Айан устатыгар ыран, ыалдьан, араас оһолго түбэһэн, атаҕа үктэннэрбэт баас буолан, утатан күн аайы элбэх киһи хаалан испит. Инньэ гынан ити куоракка тийээлэrimгэр биридди ротаҕа баара суоҕа сүүрбэччэли - отуччалыы киһи ордон тийэр. Бу истэхтиринэ, биэр дойдулаахтара, саха уола, Архип Георгиевич уган охтон түспүт, киһилэrimгэр тыһын киллэрэн, онно аһыах чаас тохтоон, кини таһаҕаһын бары үллэстэн сүгэн салгыы барбыттар.

Хос эһэм, Андрей Николаевич Попов, Аҕа дойду Улуу сэриитин II ст. орденнаан, Японияны кыайыы, үлэҕэ килбэrimин иһин үгүс медалларын наһараадалаабыта. Кини 1954 с. Коммунистическай Үлэ удаарынныыга, 1959 с. саҕаны айааччы быһыытын оройуонугар биллибитэ. Хос эһэм дьонуннах олоһор 8 оҕону төрөтөн, 30 - ча сизинэrim, үгүс хос сизэнэ кини аатын ааттаатар.

Мин Ытык дьонум үлэни өрө тутан, олус сэмэйдик олонор ааспыттара. Бу үс ини-бии сэриигэ ыңгырыллан, тыһынаах эргиллэн, дьоллоох олоһу уһансыыга олохторун анаабыттара - үтүө холобур. Оччотооһу көлүгөнэ тулурунунан-дьулурунунан, инникигэ эрэллэrimинэн, Улуу Кыайы ситиһилибитин норуот барыта өйдүүр, Киэн туттар, Махтанар!

Н.С. ПОПОВА,
Нам нэх. 7-с №-дээх
«Тулуукчаан» оҕон
сайынаар кини
аҕа итээччитэ

Кылаабынай редактор
В.Г. КАСЬЯНОВ

ОТДЕЛЛАР:
редакторы солбуйааччы — 41332,
хаһыаты таһыы — 41332,
бухгалтерия — 41141,
факс — 41141.

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, «Нам улууһун «Энсиэли» хаһыат редакцията» автономнай учреждение. Сибээс, информационнай технологиялар уонна маассабай коммуникациялар эйгэлэригэр кэтээн көрүүгэ Федеральнай сулууһа СР управлениетыгар 2012 с. олунньу 7 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — ПИ №ТУ14-0216.

Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэтигин, дьибэит аадырыһын чопчу ыйын. Редакцияҕа кирибит суруктар төннөрүлүбүттэр. Автор этэрэ хаһыат санаатынын мэдди биэр буолбат.
«ЭНСИЭЛИ» - Нам улууһун хаһыата.
Редакция, издатель аадырыһа: 678380, СР, Нам улууһа, Нам сэл., Ст. Платонова уул., 1, 2 корп.
Типография аадырыһа: 678380, СР, Нам улууһа, Нам сэл., Заложная уул., 4.
E-mail: Namtsy41141@mail.ru

«Энсиэли» хаһыат
РИС талыһына, таһыһына
уонна бэчээттиир сыһар бэчээттэннэ.
Аадырыһа:
Нам сэл. Ст. Платонова уул., 1, 2 корп
Формата А3. Кээмэйэ 2 бэчээт. лисе
Көтүл сыһанан атыһыланар
Индекс — Р0005. Тираһа — 1400
Бэчээкэ илии баттаньытын графига —
12:00 ч. 04.05.2017 с.
Бэчээкэ илии баттанна — 11:20 ч. 04.05.2017 с.